

Ebon Andersson – flickan från Masthugget som blev akademiker, riksdagsman och högerkvinnoledare

INGEGERD TROEDSSON

Ebon Andersson var den andra högerkvinnan i riksdagen, invald 1936 och kvar till 1966. Åren 1938 till 1958 var hon en engagerad och engagerande ledare och förebild för högerns kvinnor, genom sin bakgrund och sin oförtröttliga kamp för det hon ansåg vara rätt och riktigt.

Första gången jag själv ”mötte” Ebon Andersson var 1947, när jag 18 år gammal började läsa nationalekonomi vid Stockholms högskola, i Socialinstitutets lokaler. Då och då visade hon sig i det inglasade personalrummet i biblioteket med blicken strängt svepande ut över läsesalen. Allt småprat upphörde och ordningen blev total. Med sin högresta gestalt, mansaktiga frisyr och barska blick ingav hon en otrolig respekt. Att hon inte bara var bibliotekets chef utan också riksdagsman visste vi. Men det var nog få som anade att hon också hade ett härligt sinne för humor. Så långt som att verkligen få tala med henne tror jag aldrig att jag kom.

Det har därför varit en spännande resa att med hjälp av 30 års riksdagstryck och hundratals tidningsklipp från intervjuer, anföranden och debatter få lära känna henne bättre. Sakta växte bilden fram av en kvinna som gjorde viktiga politiska insatser, allra främst för andra kvinnor, insatser som alltid präglades av en strävan att gå till botten med olika frågor, av framsynthet och engagemang, aldrig av egennytta, populism eller anpasslighet. Stora frågor kunde blandas med små, hon brydde sig!

Uppväxt och ungdomsår

Ebon Maria Isabella Andersson föddes den 19 november 1896 på Sjömansgatan i Göteborg. Pappa sjömannen som senare blev styrman reste på fjärran land, på segelfartygen Gripen eller Albatross. ”Min mor måste för det mesta arbeta ’ute’. Självt skötte jag som liten av mina äldre bröder”, berättar Ebon. Hon föddes som nr sju av 12 barn, efter sex pojkar. Lägenheten bestod av ett rum och kök. Höjdpunkten var när pappan kom hem från långresorna: ”Några veckor varade härligheten,

sedan försvann far igen. Det var ju hans liv och vi dyrkade det!” Om småsyskon inte behövde passas höll hon gärna till där de äldre bröderna trivdes, nere vid gamla Barlastkajen¹:

Göteborgs hamn med pulsslag från hela världen, dofter av tjära, mönjefärg, varor från fjärran kuster! Sot och kolrök, kranarnas silhuetter och det fantastiska färgspelet mot solnedgången – det är så hjärtat drar ihop sig när man tänker på det.

På somrarna² skickades barnen ut till en mjölkbonde en bit från stan. Det var ett härligt liv för Ebon som var tokig i att rida. Ett blitt öde hade placerat hästhagen långt bort från gården. När bonden skulle till stan med mjölken fick barnen ta hem hästarna:

Och det blev vild galopp hem till gården, ett vågsamt företag men ack så roligt, ty man hade ju bara grimman att hålla sig till. [...] Mamma hade vissa illusioner om att jag skulle bli en snäll och huslig flicka, som kunde vara hemma i husliga bestyr och hon brukade alltid skicka hälsningar med ”mjölkebonden” varje onsdag och lördag, att de skulle hålla mig till sådana sysslor. Men bonden bara muttrade för sig själv: ”En har la nog å göre utan att en ska uppfostra andras ongar också”.

För resten blev jag bestämt kvinnosakskvinna [något som Ebon annars bestämt sade sig inte vara!] just under de här somrarna. Kvinnfolken skötte ju hushållet men hjälpte också till ute på åker och äng, slet ont värre med en arbetstid som var oändlig men inte fick de lägga sig att sova middag som karlarna gjorde. Nej, jag blev upprörd redan då över hur landsbygdskvinnorna hade det.

I Koopmans folkskola var kristendomsundervisningen viktigast³.

Vardagen var ganska grå och enahanda med ständigt plugg som då och då avbröts av att någon förvisades till skamvrån. Det som egentligen förgyllde våra dagar var slagsmålen på ”Pettsons ängar” där vi slogs med läroverkseleverna i Västra Real, som låg hundra meter från skolan. Det var ständiga kalabaliker och eftersom skolans ära stod på spel, utplånades all könsskillnad, flickor och pojkar slogs sida vid sida.

De sex äldre bröderna – och slagsmålen? – bidrog nog till att Ebon aldrig var rädd att strida för sin åsikt.

Den 12 juni 1909 lämnade hon skolan med mycket goda betyg, 12 1/2 år gammal. Fortsatta studier var inte att tänka på. Nu måste hon bidra

till familjens försörjning. Ännu inte 13 år fyllda gjorde Ebon fulla dagsverken vid Wettergrens kappfabrik med att plocka bort tråckeltråd, sy knapphål och sy i knappar.

Efter konfirmationen fick Ebon arbete som snällpressinläggare vid ett boktryckeri. Efter någon tid avancerade hon till bokbinderiet och blev så småningom utlärd bokbinderiarbeterska, ett arbete som hon fortsatte med till våren 1920.

Arbetet började kl 7 på morgonen och när det var slut kl 7 på kvällen fortsatte Ebon till aftonkurserna vid Slöjdföreningen, mitt emot Röhsska museet, där hon läste matematik och andra skolämnen.

Ebon som konfirmand 14 1/2 år gammal våren 1911.

Kollektivanslutning, nej tack!

19 år gammal blev hon styrelseledamot i bokbinderifackföreningen och vid 20 års ålder ordförande för den kvinnliga sektionen. Men när fackföreningen kollektivanslöts till (s) reserverade sig Ebon direkt för utträde⁴:

Det är en vanlig missuppfattning att en person inte kan vara en god fackföringsmedlem och samtidigt bekänna sig till t.ex. högerns politiska idéer. För min del, och högerns också för den delen, är det en självklar sak att solidariteten inom fackföreningen, det goda kamratskapet och det gemensamma arbetet på bättre villkor i olika avseenden inte behöver ha med politik att göra. Något betydde det väl också att jag hörde till en familj av utpräglade individualister, där ingen älskade färdiga åsikter utan alla tänkte på egen hand! Över huvud taget tycker jag bättre om människor som är mera lika blodapelsiner än likslipade glasprismor.

Själv skulle hon senare komma att liknas vid – just en blodapelsin! Hemmets schartauanska livsuppfattning och principen att aldrig sätta sig i skuld, aldrig ligga någon till last präglade också Ebon.

Vid 20 års ålder fick hon kontakt med unga, akademiskt utbildade kvinnor i KFUK. Med sin brinnande läslust hade hon dittills läst prak-

tiskt taget allt hon kom över, men nu tog mer planmässiga studier vid. År 1917 gick hon en sommarkurs vid Hallands läns folkhögskola i Katri- neberg, där hon bland annat läste nationalekonomi och medborgarkun- skap. Där hölls också ett möte för studentskor och arbeterskor. Öpp- ningstalare var med. kand. Märta André med lång erfarenhet av socialt arbete. Märta blev senare Ebons mentor och vänskapen dem emellan varade livet ut.

Studier på heltid

Till sist räckte krafter och nerver inte till för den starka påfrestningen av tungt arbete och ständiga studier. Efter ett sammanbrott gav sig Ebon 23 år gammal studierna helt i våld. Hjälpn var ett studielån som hon fick övertalas till. Lån var ju något förfärligt!

Ebon gick sedan både sommar- och vinterkursen vid Sigtuna folk- högskola, där hon också tränades i att diskutera brännande frågor i en kampens tolerans. Till det kom karaktärsträning, att så långt möjligt förena ideal och verklighet, en träning som hon vid många återbesök i Sigtuna uttryckte sin stora tacksamhet över.

År 1920 hade Socialinstitutet bildats i Stockholm i samarbete med CSA, Centralförbundet för socialt arbete. Initiativtagare var national- ekonomen Gösta Bagge, som också blev Institutets föreståndare fram till 1945. Institutet förenades 1921 med en professur i nationalekonomi och socialpolitik vid Stockholms högskola – också den kom att innehas av Bagge.

Gösta Bagge hade ett starkt socialpolitiskt engagemang. I sin doktors- avhandling 1917 förespråkade han en jämnare inkomstfördelning, 1918 understödde han reformeringen av fattigvårdslagen och på tjugotalet var han aktiv i debatten om arbetsrätten och arbetslöshetsförsäkringen.

I januari 1922 skrevs Ebon in vid Socialinstitutet, där hennes goda vän Märta André ledde den sociala praktiska kursen. Institutet låg ännu i provisoriska lokaler i Gamla Stan. Huvudämnena blev nationalekono- mi för professor Bagge, statskunskap för docent Nils Herlitz, allmän socialpolitik och socialförsäkring. Samtidigt arbetade Ebon som ama- nuens vid CSA:s bibliotek och på "ledig" tid läste hon engelska, tyska och genomgick både muntliga och skriftliga studentprov i latin.

Dispens för högskolan

Efter socionomexamen fick Ebon i januari 1924 efter dispens börja läsa samhällsvetenskap vid Stockholms högskola. Samtidigt blev hon amanuens i nationalekonomi hos Bagge. Hon fortsatte att biträda CSA:s bibliotek.

Ebon blev också god vän med Margit Cassel (mer känd som Margit Wohlin), som disputerade 1925. Margits far, professor Gustav Cassel, hade redan 1903 lagt den allra första grunden till ett socialvetenskapligt bibliotek!

I det casselska hemmet i Djursholm lärde Ebon också känna Margits yngre bror Leif Cassel. Trots att Ebon var tio år äldre skriver Leif senare i sina memoarer: Ebon som ”blivit Margits kamrat på högskolan blev jag som gymnasist speciellt god vän med, därför att hon var en så entusiastisk pingpongspelare”. Entusiasmen krävdes nog; pingpongbordet bestod av familjen Cassels ovala matsalsbord!

Några år senare tenderade hon med mycket goda betyg i nationalekonomi för professor Bagge, i statskunskap för professor Nils Herlitz och i historia för professor Tunberg.

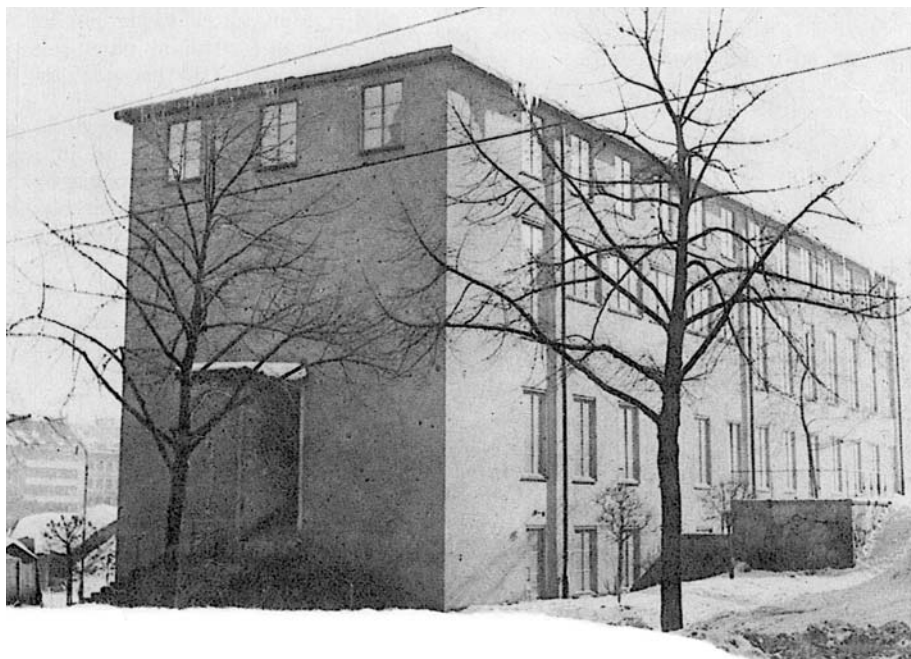
Men det räckte inte med full pott i betyg för att Ebon skulle få ut sin fil. kand. Hon hade ju inte avlagt studentexamen! En omfattande papersexercis tog vid. Stockholms högskola tillstyrkte eftersom hon t.o.m. undervisade i nationalekonomi om både engelsk och tysk litteratur och dessutom ledde ett stort projekt om arbetslöner och levnadskostnader. Men Uppsala universitet vände tummen ner: Föredragande professor fann det ”uteslutet” att fakulteten skulle tillstyrka bifall!

31 år gammal fick Ebon Andersson, trots detta, K.m.t:s tillstånd att avlägga fil. kand. examen och att fortsätta läsa för fil. lic. i nationalekonomi.

Detta ledde henne till Gösta Bagges berömda licentiatseminarium, där Alf Johansson, Karin Kock, Erik Lundberg, Gunnar Myrdal och Ingvar Svennilson var några av många senare framgångsrika och välkända deltagare. Ebon själv fortsatte sitt forskningsarbete med hjälp av ett stipendium från Rockefellerstiftelsen.

CSA:s bibliotek, som Ebon hela tiden biträtt med inventeringar, utlåning och förslag till bokköp, införlivades 1930 med Socialinstitutet. Bibliotekets skötsel ingick sedan i Ebons amanuensjänstgöring.

Knappt 35 år gammal kunde Ebon Andersson lägga fram sitt digra licentiatarbete i nationalekonomi, *Fackföreningarnas taktiska metoder*

Socialinstitutet Odengatan 61. Gösta Bagge var chef till 1945 och Gunnar Heckscher till 1954. Ebon var bibliotekarie där 1932–61. Själv läste jag där till pol. mag.

med särskild hänsyn till deras inverkan på arbetskraftens fördelning. Efter tentamen för professor Bagge med betyget Med utmärkt beröm godkänd förklarades hon i december 1931 för filosofie licentiat.

Bibliotekarie Ebon

Krisåret 1932 inleddes med att Ebon under fem månader gick igenom Skolöverstyrelsens omfattande och intensiva kurs för utbildning av bibliotekarier vid statsbibliotek och andra större bibliotek.

Bagge hade lyckats utverka betydande anslag från Rockefellerstiftelsen i USA och 1932 stod en fyra våningars hög byggnad färdig på Odengatan 61, nära Odenplan. I denna fick både Socialinstitutet och Stockholms högskolas samhällsvetenskapliga institutioner ändamålsenliga lokaler liksom ett allt mer omfattande bibliotek. Samma år utsågs Ebon Andersson till Socialvetenskapliga bibliotekets bibliotekarie. I detta ingick att leda de propedeutiska kurserna i nationalekonomins teoretiska grunder.

dare som bibliotekarie, i sin minnesruna⁵ över Ebon:

”Gösta Bagge tycks tidigt ha insett hennes rika möjligheter och gjorde vad han kunde för att jämna vägen för henne.” Han nämner att en del tyckte att Bagge favoriserade henne, bl.a. med tanke på hennes utnämning till bibliotekarie.

Lindberger fortsätter:

I efterhand kan vi bara konstatera, att hon blev en god bibliotekarie. Hennes planering av biblioteket var klok och framsynt. Systematiken är tillräckligt differentierad för att ge en eggelse åt den som själv vill beta på hyllorna och tillräckligt klar och enkel för att tillförsäkra en god överblick redan åt förstagångsbesökaren. Bokurvalet blev mycket gott, vilken dagligen bestyrkes av den stora interurbana efterfrågan på verk, som biblioteket ofta är ensamt i landet om att äga.

Genom sina populärvetenskapliga föreläsningar i bl.a. Fredrika-Bremer-förbundet blev ”dr Andersson” snart något av en kändis i kvinnokretsar.

– Vilket är det aktuella kvinnoproblemet ur nationalekonomisk synpunkt, frågade Kid i Aftonbladet den 11/3 1933? Ebon svarade på sitt ofta drastiska sätt:

Den stora frågan är ju gift kvinnas rätt till arbete utom hemmet. Den ogifta kvinnan är en parasit om hon inte arbetar. Den gifta kvinnan är en parasit om hon gör det.

Den höga arbetslösheten ledde vid denna tid till många attacker i riksdagen mot ”dubbeltjänster”, dvs. mot makar som båda var statsanställda. En riksdagsmotion hade t.o.m. föreslagit att makar borde beläggas med extra skatt, om de innehade var sin avlönad befattning!

Ebon varnade i intervjun för att man av omtanke om kvinnorna införde en rad skyddslagar för dem, t.ex. förbud att arbeta under jord eller förbud mot nattarbete, utan att tänka på följderna. ”Skyddsåtgärderna får inte gå så långt”, hävdade Ebon, ”att kvinnorna trängs ut, något som redan skett bland typograferna, eller försvårar för t.ex. bageriarbeterskorna genom att de förbjuds arbeta lika tidigt på morgonen som männen.”

Ebon blir politiker

Inför stadsfullmäktigevalet i Stockholm 1935 ringde ”en ledande högerkvinna” och frågade rakt på sak vilket parti Ebon tillhörde. ”Egentligen inget alls”, svarade Ebon, ”men de senaste åren har jag röstat med högern.”

”Det psykologiska ögonblicket var tydligen inne och det blev snart klart för mig att jag hade både vilja och skyldighet att säga ja. Att mitt barnsdomshem med dess livsprinciper också inverkat på mitt politiska val, håller jag för sannolikt”, berättade hon senare i ett radioanförande 1940. Så kom Ebon Andersson huvudstupa in i politiken. Troligen uppmuntrades hon också av Gösta Bagge som hon beundrade och vars värderingar i sociala, ekonomiska och ideologiska frågor hon delade. Bagge hade samma år, 1935, blivit Allmänna Valmansförbundets, AVF:s, ledare efter Arvid Lindman.

Program

Inför valet 1935 gav hon sin programförklaring i *A.V.F. för Stockholm* (här sammandragen):

De frågor jag hyser störst intresse för är de socialpolitiska där jag efterlyser en mer individuell prövning av hjälpbehoven. Arbetslöshetspolitiken får inte utformas så att det offentliga försvårar eller hindrar den enskilda företagarverksamheten. Inom bostadspolitiken är en klokt avvägd subventionspolitik bättre för t.ex. de barnrika familjerna än att kommunerna själva sätter i gång att bygga.

Att staten eller kommunen själv skulle ”skapa jobb” eller bygga bostäder var främmande för Ebon. Dels blev det dyrt, dels riskerade det att tränga ut enskilda företag.

I en intervju i *IDUN* sade Ebon:

Från början värderade man kvinnorna efter deras förmåga att ”komma upp” till männens nivå. Men kvinnan måste naturligtvis göra sin insats i enlighet med sin natur. Men det räcker inte med ”sammällsmoderlighet” som det en tid talades så mycket om; sakkunskap och saklighet krävs, man måste känna till samhällets sätt att fungera.

Annars är förstås inte könet det väsentliga. Min pappa brukade säga: ”Jag förstår inte vad de gruffar om, jag tycker karlar och fruntimmer är det bästa folk som finns.” Det är ungefär min inställning också.

Ebon trodde inte på en politik där kvinnor och män ställdes mot varandra. Alla former av kvotering var också främmande för henne. Det var individen man skulle se, inte könet. Höga krav måste ställas på både kvinnor och män.

Varning för skråfrågor

Året därpå, inför riksdagsvalet 1936, stod Ebon på tredje plats på Stockholmshögerns lista som toppades av Gösta Bagge. Det var onekligen raskt marscherat! Hon höll flera uppmärksammade tal i fulla lokaler. Vid Stockholmshögerns stora valmöte talade hon om högerns strävan som går över parti- och klassgränser. Med adress till (s) efterlyste hon realitet, inte löften om ”nya och fullkomliga lyckoriken”.

Strax före valet skrev chefredaktör Eva Nyblom i *IDUN*:

Det vädjas mycket till kvinnorna i dessa dagar. Jag tycker det är litet genant. Man särskiljer oss som om vi vore några underliga djur i Vår Herres hage. ”Så ha vi kvinnornas representant, kvinnonamnet på listan”, skriver de stora tidningarnas ledarskribenter titt och tätt. [...] Det heter mera sällan; som tredje namn på listan står fil. lic. Ebon Andersson, bibliotekarie vid Socialinstitutet, väl förfaren i socialt arbete, kunnig och klartänt.

Men som Ebon Andersson klokt turnerade det häromkvällen i ett anförande; ”det behövs kvinnor i riksdag och samhällsarbete om inte annat så för att förekomma uppkomsten av kvinnofrågor. Vi ska akta oss för att skapa kvinnofrågor och förresten alla slags skråfrågor och se till att vi gör samhällsfrågor av dem i stället”.

Ebons socialpolitiska inställning stämde väl överens med Gösta Bagges. Självförsörjning borde vara både en plikt och en rättighet. Samhället fick inte lov att göra en understödstagare av någon medborgare, som faktiskt var i stånd att försörja sig själv och de sina. Då berövade man honom både självaktning och självförtroende. Samtidigt hade den som var oförmögen att försörja sig själv, oavsett vad detta berodde på, en given rätt att få behövlig hjälp på allmän bekostnad.

Det allmänna hade inte heller rätt att beskatta medborgarna för ändamål som inte var sakligt motiverade. Man borde hålla i minnet att de flesta skattebetalare själva levde under knappa villkor. Inte heller fick företagen betungas så att investeringarna hämmades och tillväxten därigenom försvårades.

Enda högerkvinnan i riksdagen 1937–44

Efter riksdagsvalet 1936 bildades en koalitionsregering mellan socialdemokraterna och bondeförbundet. Det var samma år som den amerikanske journalisten Marquis Childs' bok *Sweden: The Middle Way* kom ut, en bok som skulle få stor betydelse för både omvärldens syn på Sverige och svenskarnas syn på sig själva. I Sverige talades snarare om folkhemmet, där de starka skulle hjälpa de svaga, ett begrepp som först använts av högerpolitiker men som 1928 togs upp i ett berömt tal av Per Albin Hansson. Även befolkningsfrågan diskuterades intensivt.

Efter valet framhöll Ebon i *Hertha* vikten av att reformera familjebeskattningen efter försörjningsbörd. Med en skatt efter bärkraft kunde man kanske dessutom ”få slippa höra hur kvinnornas lägre löner än motiveras med att deras prestationer äro sämre och än – i de fall där det skälet ej rimligtvis kan tillgripas – med att de ju i regel ej ha försörjningsplikt”. Självt hade hon som bokbinderiarbeterska haft 55 procent av det manliga ackordet i lön.

Båda frågorna – familjebeskattningen och lika lönen – skulle Ebon ägna stort intresse under alla åren i riksdagen, de skulle bli 30 tillsammans.

Den 11 januari 1937 intog Ebon Andersson, just 40 år fyllda, plats nr 17 på Stockholmsbänken i riksdagens andra kammare. Hon efterträdde sjuksköterskan Bertha Wellin som högerens enda riksdagskvinna. Bertha hade varit med sedan 1922, då fem kvinnor för första gången tog plats i riksdagen. Tio kvinnor fanns nu i riksdagen, alla i andra kammaren. Ebon skulle förbli riksdagens enda högerkvinna i åtta år.

Arbetet i riksdagen var tufft. Pulpeten i kammaren och ett litet skåp i korridoren för alla handlingar. Kanske tio skrivmaskiner i ett enda rum för de 380 ledamöterna att dela på och köa för och 16 telefoner. Dessa blockerades ofta av organisationer och personer utifrån landet som väntade på att någon vaktmästare fick tag på den sökta ledamoten. Och naturligtvis fanns ingen sekreterarhjälp för utskrifter eller framtagning av material. Under bråda tider kunde kvällsplena sluta först framåt morgonen. När voteringarna ägde rum visste ingen, det gällde att finnas på plats. Årsarvodet var 3 000 kronor för stockholmarna och 4 000 kronor för alla andra. Fram till kriget pågick riksdagen bara under våren, från 10 januari till någon gång i juni.

Ebon började som suppleant i andra lagutskottet, som hade hand om de sociala frågorna. Under den allmänna motionstiden undertecknade hon också motioner tillsammans med ledamöter från andra partier. En

motion om statsbidrag till pensionering av privatanställda tjänstemän var t.ex. också undertecknad av Tage Erlander. En av hennes första egna motioner gällde inrättande av en befattning som socialkurator vid de statliga Serafimerlasarettet och Karolinska sjukhuset.

Ebon fäste genomgående stor vikt vid kompetens och kvalitet, vare sig det gällde förvärvsarbete inom olika yrken, husmödrar i hemmen eller politiska uppdrag. Hon såg också högre kompetens som bästa sättet att göra vårdinsatser effektivare för den vårdbehövande och samtidigt billigare för det allmänna. Motionen om en socialkurator avslogs men elva år senare fanns där sex kuratorer. Trots att det gällde statliga riks-sjukhus var deras löner betydligt sämre än vid landstingen, något som Ebon engagerat försökte ändra på. Men kan lugnt säga att Ebon var sina frågor mycket trogen.

Ebon i sin riksdagsbänk den 11 januari 1937. Foto Medborgaren.

Jungfrutalet

Det var länge en oskriven regel att nyvalda ledamöter först skulle lyssna på mer erfarna ledamöter och helst vänta något år med att själva gå upp i talarstolen.

Ebon höll sitt jungfrutal ”redan” den 5 maj, då kammaren behandlade en proposition om höjning av den behovsprövade moderskapspenningen från 30 till 75 kronor. 75 kronor var ett betydande belopp vid denna tid – kronan var värd 25 gånger mer än i dag. Högern godtog höjningen men ville sänka inkomstgränsen vid behovsprövningen; över 90 procent av kvinnorna skulle annars få stödet.

”Dessutom var det alltid möjligt”, påpekade Ebon, ”att få moderskapspenning genom att ansluta sig till sjukkassan mot en årsavgift på 4:20. Är det verkligen orimligt att kräva denna ytterst ringa motpresta-

tion? På det sättet får man också en ökad anslutning till sjukkassorna och förtänksamheten i allmänhet stimuleras.”

Hon vände sig också mot förslaget om ”minst en kvinna” i mödrahjälpnsnämnderna. Dels borde duglighet och fallenhet, inte kön, alltid vara utslagsgivande, dels blev regler om ”minst en kvinna” gärna ett slags maximibestämmelse.

Ebons inlägg hjälpte inte, propositionen bifölls. Men hon fick i alla fall gehör för att två av de tre ledamöterna i mödrahjälpnsnämnderna skulle tillsättas av regeringen, eftersom det var statsmedel som betalades ut. När Ebon Andersson yrkat bifall till den reservationen instämde socialminister Gustav Möller, trots att den gick emot hans egen proposition! Reservationen hade nämligen redan bifallits av första kammaren. Så blev det också i andra kammaren.

Lagstiftning, som det här var fråga om, krävde nämligen bifall av båda kamrarna. I budget- och skattefrågor räckte det med majoritet i ena kammaren, förutsatt att man också fick majoritet vid gemensam votering. I andra fall när kamrarna fattade olika beslut kunde ärendet gå tillbaka till utskottet för sammanjämkning eller falla.

Kvinnliga löner?

Ebon Anderssons nästa debatt ägde rum två veckor senare. Den gällde lönerna för folkskollärare. Kvinnliga folkskollärare föreslogs efter viss övergångstid få samma lönegrader som sina manliga kollegor, men inte rätt till högsta löneklassen inom lönegraden. Ebon hade undertecknat en motion av Kerstin Hesselgren om att kvinnliga lärare borde få samma lön som männen, nu! Detta tillstyrktes av utskottet, men några högermän reserverade sig, kvinnorna borde ligga två lönegrader under männen!

I debatten gjorde Ebon rent hus med allt tal om lön efter försörjningsbörda:

Varför skall just folkskollärarinnor genom lägre lön bidra till sina manliga kamraters familjeförsörjning? Och hur skall det gå inom det privata näringslivet? Vem skall de högre lönerna övervältras på om det endast finns män anställda? Hur skall man vidare genom olika lön kunna ge understöd åt t.ex. mindre jordbrukare, hantverkare osv.? Riksdagen har ju redan beslutat om en hel del åtgärder för att stödja och hjälpa familjerna. Varför skall just statsanställda män få dubbelt understöd jämfört med andra familjeförsörjare?

Utskottets (och Ebons) linje vann; redan 1938 fick kvinnliga folkskollärare – och läroverkslärare – samma lönevillkor som sina manliga kollegor.

Redan under sitt första riksdagsår kallades Ebon Andersson att biträda Lösdriverilagstiftningskommittén i frågan om ”kvinnor hemfallna åt otuktigt leverne i tillfälliga förbindelser”. Hon stod också bakom kommitténs slutbetänkande 1939 med förslag till Lag om arbetsfostran m.m.

Kvinnor som landshövdingar?

Kvinnor hade sedan 1925 rätt till alla statliga tjänster utom präst- och polistjänster och de befattningar vid länsstyrelserna som gällde upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. År 1938 motionerade därför Ebon tillsammans med andra om vidgad behörighet för kvinnor att inneha tjänst vid länsstyrelserna.

I kammaren beklagade en socialdemokrat det län som fick ta emot den första stöten, dvs. den första kvinnliga landshövdingen: ”Det är ingen förolämpning eller undervärdering av kvinnan, när jag säger att när kvinnan kommer till landshövdingestolen, då är landshövdingens auktoritet bruten.”

Ebon tackade honom för hans ärliga inlägg, men:

Om det skulle vara så, att en kvinna är olämplig att spränga i spetsen för en polisstyrka, så är det väl ändå ganska osannolikt, att både landshövdingen, landssekreteraren och landskamreraren skulle vara kvinnor. Är det så att herrarna äro så rädda för den saken så finns det en liten sats som man skulle kunna vända litet på. Man kan sätta in en bestämmelse om att ”i varje länsstyrelse skall finnas minst en man”. Då är man ju på den säkra sidan.

Men majoriteten nappade inte. En landshövding och hans närmaste medarbetare skulle vara män, och därmed basta! (Behörighetslagen förnyades 1945 och först 1974 utsågs den första kvinnliga landshövdingen, statsrådet Camilla Odhnoff.)

Stadsfullmäktige

Som politiker i Stockholms stad stannade Ebon mandatperioden ut, till utgången av 1938. Under denna tid arbetade hon som suppleant med

fattig- och hälsovårdsfrågor och i styrelsen för Stockholms stads statistiska kontor.

I maj 1938 firades ett ståtligt jubileum i Stadshuset. Signaturen Cissela skildrade evenemanget i ”Stadshuskvinnornas parad”, *DN* 3/5 1938:

Vi böljade nyss ute i Blå hallen, där vi svepte våra släp i väntan på de kungliga gästernas entré. Då gick ett sus genom salen, vem kom? En högväxt dam med gossklippt hår passerade leden med långa, stadiga steg. Det var Ebon Andersson, bibliotekarien, vår manligt rediga socialpolitiker, men varken håret eller stegen väckte sensation, dem kände vi förut. Det var volangen! Vem hade kunnat drömma om att Ebon skulle gå på stadsfullmäktigefest i volang? Men kanske är det sedan Garbo vågat släppa efter på sin skygga manhaftighet, som Ebon törs göra detsamma – eller är det bara våren?

Högerkvinnoledare 1938

Samma vår 1938 avled Alexandra Skoglund, som lett Högerns Centrala Kvinnoråd sedan starten, 1920. Någon strid om vem som skulle efterträda henne blev det aldrig. Trots att Ebon endast varit riksdagsman något år var hon redan något av en legend⁶. Arbeterskan som vägrade kollektivansluta sig och i stället bröt sig en ny bana hölls gärna upp som föredöme för den tidens unga kvinnor.

Ebon övertog ansvaret för nära 30 000 medlemmar. Andre vice ordförande fram till 1942 var Bertha Wellin, hennes företrädare som riksdagskvinna för högern.

I kvinnorådet kunde Ebon stämma av sina egna åsikter och samtidigt få nya impulser. Ebons alla år i kvinnoförbundet – de blev 20 – ledde till att utbildningsverksamheten utvidgades ytterligare och till att medlemsantalet mer än fördubblades. Från 1939 till långt in på 50-talet ordnade förbundet semesterveckor på kursgården Gimo för trötta lantbrukarhustrur. Hur tufft dessa kvinnor kunde ha det visste Ebon från barn domen.

Allmänna Valmansförbundet bytte detta år namn till Högerns riksorganisation. Som kvinnoförbundets ordförande blev Ebon Andersson också ledamot i partistyrelsen.

Ebon ivrade ständigt för att kvinnorna skulle vidga sin politiska sfär. Detta innebar inte att hon fann de traditionella hem- och vårdfrågorna mindre viktiga. Tvärtom arbetade hon idogt för bättre utbildning i hemvård⁷, ”något som skulle komma de svenska hemmen och därmed

också det uppväxande släktet till godo. Det är ju i regel just från hemmen, som människorna få sina starkaste och mest förblivande intryck.” Men kvinnornas erfarenheter behövdes också på andra områden inom samhällslivet!

Lika litet som hon ville ställa kvinnor mot män ville hon ställa ”utarbetande” kvinnor mot hemarbetande⁸. ”Det är väl alldeles självklart att en människa är fullt ut lika värdeskapande på vilken post i samhället hon än står – nota bene om hon verkligen fyller sin uppgift.”

Inför riksdags- och kommunalvalen höll Ebon alltid en rad anföranden runt om i landet, oftast med överfulla lokaler och långa tidningsreferat. Så också inför kommunalvalen 1938. En debatt i Helsingborgs konserthus, anordnad av Skånes högerkvinnor, samlade hela 700–800 personer enligt *Helsingborgs-Posten* och *Sydsvenskan* 13/9 1938.

”Socialminister Möller talar om en härskara av reformer”, framhöll Ebon i sina tal. ”Det är givet att man inte kan genomföra 8-timmarsdag, längre semester och nya helgdagar som 1 maj utan att pressa vårt ekonomiska liv. Reformpolitiken, som hittills byggt på behovsprövning, håller på att urarta till en besinningslös utdelning av pengar och förmåner.” Hennes ofta upprepade mantra var detta:

Vad högern vill beträffande samhällshjälpen är alltså att de behövande skola ha hjälp, att bördorna lättas främst för de barnrika familjerna, allt under hänsyn till landets ekonomiska resurser. Vid hjälpverksamhetens utövande måste slutligen hjälpen givas så, att folkets vilja till självförsörjning vidmakthålles och den personliga ansvarskänslan stärkes.

Inför kvinnorådets oktobermöte, efter kommunalvalet, krävde Gösta Bagge mer plats för kvinnornas sakkunskap. Han meddelade också att högerns arbetsutskott önskade se fler kvinnor på valbar plats. Ännu en framgång var att Sverige fick sin första kvinnliga kommunalfullmäktigeordförande i högerns fru Mary Reuterswärd i Arboga.

Efter valet beskrevs Ebon av Drakon i *Stockholmsbögners medlemsblad*:

Hon är kunnig, rättfram och ovanligt frispråkig. [...] Som talare är Ebon Andersson mycket bra. Framställningen kunde kanske vara en aning livfullare. Först under debatten utvecklas hela hennes talarepersonlighet. Då opponenter har ordet följer hon denne ytterst noga, ögonen borrar sig in i hans och man riktigt ser, huru hon vaktar på varje blotta som en katt vid ett råtthål. Sedan tar hon vid, man riktigt märker hur roligt hon tycker det är att mäta sin intellektuella styrka med motståndarens. Det är just denna glädje,

denna fighting spirit, som annars är så sällsynt hos de moderna politiska kvinnorna jämfört med sekelskiftets diskussionsglada kvinnoakskämpar.

Och nog visade Ebon både fighting spirit och skärpa. År 1939 hade hon t.ex. återkommit med en motion om utredning för ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. Men trots välvilliga ord vände kammarens tillfälliga utskott enhälligt tummen ned. Ebon höll ett brandtal men ordföranden vidhöll sitt avslag. Ebon:

Tillåt mig säga att det är ett något underligt sätt att stå på lärarinnornas sida genom att yrka avslag på åtgärder som skulle kunna bli dem till hjälp. När herr Tengström säger att han inte vill komma lärarinnorna till livs, vill jag bara säga att de aldrig tänkt sig att det var herr Tengström som de behövde skyddas mot.

Motionen bifölls. En seger över ett enigt utskott, det var något helt unikt!

I andra världskrigets skugga

Det andra världskriget bröt ut den 1 september 1939. En urtima riksdag kallades in, riksdagshuset mörklades och evakueringsplaner gjordes upp. Luciadagen 1939 bildades en samlingsregering, där endast kommunisterna stod utanför. Högern fick tre statsråd och partiledaren Gösta Bagge blev ecklesiastikminister. Den dominerande frågan blev att hålla Sverige utanför kriget. En urtima riksdag kallades också in hösten 1940. Från 1941 kom riksdagen att varje år sammanträda under både vår och höst.

Den 9 april 1940, en månad efter finska vinterkrigets slut, ockuperade Tyskland både Danmark och Norge. En vecka senare behandlade kammaren frågan om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring. Propositionen hade föreslagit ett grundbelopp för varje familjemedlem och behovsprövning av återstoden medan andra lagutskottet ansåg att hela familjepeningen borde betalas ut utan prövning. Herrar Linder (s), Wistrand (h) och fröken Andersson yrkade i sin reservation bifall till propositionen.

I andra kammaren talade först försvarsminister Per Edvin Sköld för propositionen. Ebon tog vid och fann det ganska ofattbart hur utskottet kunnat

komma fram till ett förslag som med åtskilliga miljoner – det anses ju icke

lämpligt att nämna siffran – ökar statens utgifter. [...] Vad har man då att vänta sig, om man går fram för hårt i fråga om belastning av statsutgifterna? Jo, helt enkelt förstöring av penningvärdet. [...] Det har i alla tider visat sig [...] att staten i ett sådant läge helt enkelt tillgriper inflation. Man sätter i gång sedelpressarna. Hur en inflation verkar veta vi ju allesammans. Och vi veta också att den träffar de sämst ställda kraftigast, alltså just dem, som man här säger sig vilja skydda.

Reservationen, dvs. regeringens förslag, vann.

Samarbete – ej likriktning

Under 1940 var riksdagen i princip samlad hela året. Inför andrakammarvalet skrev Ebon Andersson i ”Kvinnoröster”, en del av *Medborgaren*:

Samlingsregeringen har kommit till stånd. Icke desto mindre är det av största vikt att de olika partiernas idélinjer även i fortsättningen hållas klara och tydliga. Det hela kan eljest alltför lätt urarta till att bli likriktning i stället för samarbete.

Vi veta alla, att en individs rätta halt blir uppenbar först när motgångar och svårigheter inställa sig. Då växer den starka människan, då ljuder stålklängen i hennes själ högre och renare än någonsin. Så är det också med ett parti och dess idéer. Det ligger intet stort uti att finna det som bär i de goda dagarna, då allt liksom går av sig självt. Men de idéer för vilka den svenska högern kämpat ha visat sin bärkraft också när svårigheterna tornat upp sig och ofärd hotat. Därmed ha de visat sin inneboende livskraft och att de äro värda allt det arbete och all den offervilja vi äro mäktiga.

I sina tal varnade hon för att ”socialpolitiken användes för att omskapa hela vår samhällsordning efter socialistiska linjer. Så har det t.ex. från socialdemokratiskt håll klart utsagts att man tänker använda befolkningspolitiken som ’murbräcka’ för socialismen.” Ofta tog hon de föreslagna fria skolmåltiderna för alla som exempel:

Även om matsäcken hemifrån är både riklig och rätt sammansatt hävdas att ”det föreligger risk att den icke förtäres helt”. Tänker man tanken till slut skulle en fortsatt utveckling efter dessa linjer leda direkt in i rena socialismen. Är det dit man vill komma borde man klart säga detta i stället för att tala om ”undernärda” barn och dylikt.

Ebon brukade hävda att ”man skall frukta danaerna, även när de kommer med gåvor”. (Danaerna var de som dolde sina krigare i den trojanska hästen.) Hon såg klart risken för att stöd in natura till barnfamiljerna kunde leda till att ”staten” tog över och att hemmens möjligheter att själva forma sin tillvaro urholkades.

Ebon var sina frågor mycket trogen, envis skulle någon kanske säga. Hon motionerade och interPELLERADE och förbättrade sina förslag, tills de gick igenom. År efter år ivrade hon för ökad utbildning i hemvård för unga kvinnor, hon ville ha statens hjälp att ordna en frivillig samhällstjänst för kvinnlig ungdom, t.ex. hjälp med skördearbete när männen var inkallade eller med luftbevakning, hon och partiet ville också ha utredning om försvarsplikt för kvinnor och icke värnpliktiga män, för icke stridande uppgifter. Ofta fick hon med sig första kammaren där det bara fanns män, men de verkliga motståndarna var andra kammarens socialdemokratiska kvinnor.

När det gällde hemvård ställde de bara upp på att hembiträden skulle få en god utbildning, de fick ju betalt för sitt arbete. Andra argument mot var att den manliga ungdomen skulle missgynnas eller att kvinnornas yrkesutbildning skulle försvåras om de ägnade sig åt hemvårdsutbildning.

Ebon såg detta som den obotfärdiges förhinder:

Att kvinnornas utbildning skulle sinkas är ett fullkomligt barockt påstående när männens värnplikt förlängts till ett år. Av de gifta kvinnorna sköter 82 procent enbart sina hem, de 18 procent som förvärvsarbetar sköter dessutom i större eller mindre grad sina hem.

År från år stärkte (s)-kvinnorna sina argument mot: – Kravet på utbildning är en förolämpning mot alla duktiga husmödrar. Eller: – Det behövs inte så mycket utbildning i alla de hem där det äts sill och potatis sju dagar i veckan.

Ebon å sin sida kom med nya friska argument för hemvårdsutbildningen: – Ju mer utbildning ett yrke kräver, desto finare anses det vara. Med utbildning skulle också antalet måltider med sill och potatis kunna nedbringas!

Två Ebon A.

Åren 1942–45 kunde andra kammaren visa upp två Ebon Andersson, utöver högerns Ebon A. också fru Ebon Andersson (s), båda födda 1896. Ebon (h):

Visst har det varit förväxlingar. Jag minns mycket väl en episod från Karlstad 1938. Jag höll ett agitationsföredrag och var mycket förvånad över att finna salen fullsmockad till bristningsgränsen. Orsaken var att man ville höra den där Ebon Andersson som två dagar innan agiterat för det socialdemokratiska partiet hålla tal för högern.

Så sent som 1994, i riksdagens egen skrift om den kvinnliga rösträtten, illustreras högerns Ebon Andersson med en bild av hennes mer lockiga namne och (s)-kollega!

Bördan bör bäras också av kvinnor

För Ebon var det viktigt inte bara för landet utan också för kvinnorna att de bar sin del av bördan för ett effektivt försvar. Ebon återkom ofta till kvinnornas samhällsansvar:

Endast männen får känna på de kostnader i form av tid och krafter som beredskapen kräver. Den ena hälften av mänskligheten får fritt sköta sina skyldigheter, medan den andra skall tvingas till det. Man kan i dessa dagar spåra något som jag skulle vilja kalla antifeminism. När det gäller rättigheter då håller kvinnorna sig framme, anser många män, men när det gäller skyldigheter, då är de inte så intresserade. Hur skall man då kunna begära att t. ex. behörighetslagen skall utvidgas – det vill säga kvinnans möjlighet till yrken som nu är stängda för henne?

Frågan om kvinnors försvarspflicht hänsköts till en utredning, som bestod av åtta män! Dessa föreslog 1943 en folkskyddsplikt, där både män och kvinnor kunde inkallas för utbildning och tjänstgöring, om den frivilliga rekryteringen inte räckte till. Ärendet övertogs av Civilförsvarsutredningen som också bestod av åtta män. Utredningen föreslog en allmän skyldighet för icke krigstjänstskyldiga män och kvinnor att underkasta sig viss utbildning och tjänstgöring i civilförsvaret och att, vid skärpt läge, också kunna tas ut tvångsvis för luftbevakning. Den 12 juli 1944 antogs civilförsvarslagen av riksdagen.

Hemsysstrar

Att staten skulle hjälpa till att organisera, stödja och utbilda hemsysstrar föreslog högern redan 1939. Som en följd av Ebons trägna insatser lades en proposition fram 1943. Men många herrar ville som vanligt hålla kvinnolönerna nere. ”Kan man inte betala kunniga och erfarna kvinnor vad de är värda stannar hela hemsysterreformen på papperet”, hävdade Ebon i kammaren. Hon riktade sig också till reservanternas talesman: ”När jag hör herr Pettersson i Dal, låter det som om han talade i ett luft-tomt rum.”

Herr Pettersson i Dal: ”Det kanske beror på att det är skillnad på Stockholmsluft och lantluft.”

Ebon Andersson: ”Jag skall inte ge mig in på någon diskussion om Stockholmsluften och lantluften. När jag talade om lufttomt rum, tänkte jag på tankerummet.” Hemsystrarnas (hemvårdarinnornas) grundlön bestämdes till det högre beloppet, 1 500 kronor om året samt fri bostad!

År 1941 motionerade Ebon och tre högermän om utredning för att bereda gifta kvinnor ökade tillfällen till deltidsarbete inom statlig tjänst. Motionen bifölls som vanligt i första kammaren men föll i den andra; alla kvinnorna utom Ebon var emot! Men hon återkom med motionen som breddades till att också gälla ogifta som på grund av försörjningsansvar, studier eller andra skäl kunde vara betjänta av deltid. Hon betonade nu också att det gällde frivillig deltid. År 1944 tillsattes deltidstjänstutredningen med uppdrag att också söka lösningar som kunde tillämpas inom näringslivet.

Murbräcka för socialism?

I sina tal fortsatte Ebon att varna för att Gustav Möller och (s) tänkte använda befolkningspolitiken som ”murbräcka” för socialismen.

Hon reagerade också mot befolkningskommissionens tendens att ”ensidigt premiera de yrkesarbetande”, dels därför att det beskar hemmens möjligheter att själva forma sin tillvaro, dels därför att förmåner vid sidan om, som stora barnstugesubventioner också när det inte var socialt motiverat, kunde medföra en press nedåt på kvinnornas löner.

Ebon hade tidigare talat om hur viktigt det var med stöd till ”barnkrubbor och barnträdgårdar”, som ofta drevs närmast ideellt med urusel ersättning: ”Idealet är naturligtvis att barn växa upp och uppfostras i hemmen, men världen är inte alltid idealisk.” Hösten 1943 kom den

första propositionen om statsbidrag till daghem; 100 000 kronor föreslogs gå till främst nyinrättade institutioner.

Ebon riktade i kammaren stark kritik mot förslaget att barnsköterskor skulle kunna bli föreståndarinnor vid spädbarnskrubborna. ”Barnpsykologer har kraftigt betonat hur viktiga de intryck är som barnen får under sina första levnadsår.”

Hon reagerade också mot att arbetsmarknadssynpunkter fått dominera och mot talet om att

mödrarna skola bli frigjorda för arbete utom hemmet. Jag tror nog att man får tänka sig för två gånger, innan man slår in på den vägen, ty det är inte säkert att det skulle, vare sig på kort eller ännu mindre på lång sikt, visa sig lönande, varken för individen, familjen eller samhället. [...] Var och en vet att många mödrar måste arbeta ute och att barnkrubbor äro nyttiga och nödvändiga. Men frågeställningen är: Vad innebär det ideal som man från många håll uppställer? Är det idealet att mödrarna skola stimuleras att under hela dagen vara borta från hemmen?

Många uppgifter

Ebon upprätthöll också sitt arbete som bibliotekarie och seminarieledare vid Socialinstitutet. När hon var bunden i riksdagen skötte hon biblioteket med telefonsamtal och sporadiska besök samt noggranna och detaljerade instruktioner till den fåtaliga personalen, båda påfrestande för en pliktmänniska som Ebon.

Sune K. Johansson studerade i början av 40-talet vid Socialinstitutet och blev senare andra kammarens sekreterare och riksdagsdirektör. När jag julen 2003 frågar honom om Ebon blir svaret:

Ebon Andersson minns jag framför allt som ledare av de nationalekonomiska seminarierna på Socialinstitutet i början av 1940-talet. Hon var en färgstark kvinna som tillsammans med begåvade ynglingar från Brunnsvik gjorde övningarna mycket stimulerande och minnesvärda.

Men låt oss stanna upp ett ögonblick: Alla uppdrag, allt ansvar. Kunde Ebon koppla av? Och i så fall, med vad? Hade hon någon tid för sina vänner?

– Vad roar egentligen dr Andersson mest? frågade *Göteborgs Morgonpost* 1944. Ebon sade sig vara lyckligt lottad.

Arbetet vid Socialinstitutet, kontakten med unga studerande i förening med riksdagsarbetet som bjuder på en och annan dust med manliga kolleger, allt det där tillsammans är onekligen stimulerande.

– Annars måste jag nog bekänna att jag på lediga stunder är hemfallen åt läsning av detektivromaner. Agatha Christie och Dorothy Sayers och den där nye, Quentin Patrick.

Och vännerna? Ebon var mycket vänfast och omtänksam mot sina vänner. Långt efter att hon lämnat Göteborg återvände hon alltid några gånger om året, tog in på hotell och besökte släktingar och vänner. Jularna kom hon också att fira där tillsammans med yngste broderns änka och barn. Brorsdottern berättar att hon, just 7 år fyllda, fick ”sitt livs läsupplevelse” i julklapp av Ebon: *Pippi Långstrump*, som just kommit ut i sin första upplaga. När brorsdottern tog realen ville hon ut och tjäna egna pengar – som kompisarna. För att få henne att fortsätta läsa gav Ebon henne i stället ”apanage”.

När Ebon själv kom till Stockholm fick hon bo hos sin mentor och goda vän, Märta André, en till det yttre försynt kvinna men med en stark målinriktning. De kom sedan att dela bostad på Valhallavägen 53, fem trappor upp, livet ut.

Semestrarna tillbringade Ebon sedan slutet av 1920-talet på Öland, som hon under vårriksdagens sista hetsiga dagar brukade tala om med ohöljd längtan.

Nattläsning? ”För min del läser jag aldrig på nätterna, det är en princip sak”, sade Ebon i en intervju i *Medborgaren* om allt riksdagstryck som måste läsas. ”Nja, det beror ju på vad man menar med natt förstås. Jag läser gärna till ett. Och börjar läsa vid femtiden när jag vaknar.” De tidiga morgnarna var ett måste för att hinna läsa allt som krävdes för både riksdag, kvinnoförbund, Socialinstitut och statliga utredningar.

Kyligare vindar

Inrikespolitiskt blev vindarna allt kyligare. Våren 1944 antog socialdemokraterna sitt radikala efterkrigsprogram, som arbetats fram av Ernst Wigforss med makarna Myrdal som några av medarbetarna. Den socialistiska skördetiden skulle komma. Valrörelsen 1944 tjuvstartades av Wigforss som angav planhushållning och socialisering som ofrånkomliga för att kunna öka inflytandet och friheten för den stora massan av näringslivets anställda.

Ebon höll som vanligt många anföranden runt om i landet. Vid högerkvinnornas stora valmöte den 14 september i Stockholm sade hon bl.a:

Kommunisternas locktoner till arbetarna ha gjort att socialdemokraterna måst följa med i galoppen och så ha de, främst genom hr Wigforss, börjat att hissa socialiserings signaler i en utsträckning som aldrig tillförne. Nu har hr Wigforss givit besked att skärpt statsingripande över näringarna skall bli en murbräcka för vårt svenska samhälles socialisering.

Statsutgifterna har redan stegrats i väldig omfattning, inte bara till försvaret som vi vill ha starkt och effektivt. Subventioner och rabattkort delas på sina håll ut till halva befolkningen, vilket innebär att också mer bärkraftiga kommer i åtnjutande därav. Detta gör att staten tvingas ta allt mer skatt också av de lägre inkomsttagarna. Det hjälper inte med prisstopp och lönestopp om man inte samtidigt håller statsutgifterna nere.

Bagge avgår

Redan våren 1944 hade Gösta Bagge aviserat sin avgång som partiledare. Efter valet inkallades en extra partistämman och valkommittén föreslog ”genom uteslutningsmetoden” Fritiof Domö som ny partiledare. Favoriten, vice partiledaren Martin Skoglund, vägrade nämligen att ställa upp.

I riksdagsgruppen ställde sig några ledamöter kritiska till Domö, däribland Ebon Andersson, som enligt protokollet ”talade ivrigt” mot hans

Presidiet vid extra riksstämman i december 1944. Fr.v 1:e vice partiledaren Martin Skoglund, avgående högerledaren Gösta Bagge, Ebon Andersson, riksombudsmannen Kolmodin och kvinnoförbundets Inga Olsson. Foto Medborgaren.

kandidatur. De kritiska ville att Bagge skulle stå kvar så länge samlingsregeringen bestod, bl.a. låg hela skolfrågan i stöpsleven. Debatten slutade med att Domö förordades. Vid den extra riksstämman i december 1944 valdes Domö enhälligt till ny partiledare och Jarl Hjalmarson till 2:e vice. Samtidigt beslöts om en omfattande programrevision.

I december 1944 lämnade Bagge också samlingsregeringen men kvarstod som ordförande i den stora skolutredningen, som blev klar 1947. Redan 1943/44 hade på hans initiativ Överstyrelsen för yrkesutbildning bildats. Bagge var mån om att varje elev i den planerade enhetsskolan skulle få en utbildning anpassad efter sin begåvning, sina anlag och krafter. Detta bröts efter 1969 av Alva Myrdals jämlikhetsutredning; i stället blev det eleverna som skulle anpassas till skolan.

Gösta Bagge hade redan sommaren 1942 tillsatt en utredning om den högre social-vetenskapliga och sociala utbildningen, där Ebon Andersson var enda kvinnan av de åtta sakkunniga. Sekreterare blev docenten Gunnar Heckscher, t.f. rektor vid Socialinstitutet under Bagges statsrådstid. Utredningens första betänkande antogs av 1945 års riksdag och innebar att Socialinstitutet, där Heckscher nu utsetts till chef, ombildades till socialhögskola. Två institutioner av samma slag upprättades även i Göteborg och Lund. Nästa betänkande, 1946, innehöll förslag om juridisk och filosofisk pol. mag. examen.

År 1945 fick Ebon, efter åtta år som riksdagens enda högerkvinna, sällskap av Märta Boman, småbrukarhustru, växeltelefonist och frälsningssoldat från Norrbotten. Ebon valdes också in i riksdagsgruppens förtroenderåd, där hon bättre kunde påverka inriktning och innehåll i partiets viktigare motioner. Hon utsågs också till ledamot av Statens flyktingnämnd, där hon blev kvar tills den lades ned 1950. Nämnden samarbetade med utlänningskommissionen för att bereda flyktingar ekonomisk hjälp.

Dövlärare

Det är uppenbart att många människor eller verksamheter med problem vände sig till Ebon, som var känd för sitt engagemang och för att inte ge upp. En av Ebons "egna" motioner detta år gällde anslag för utbildning av lärare i labiologi (munläsning). Själva grunden för Hörselfrämjandets kursverksamhet var naturligtvis lärarutbildningen, men denna hade under mer än tio år inte fått något statsunderstöd. Ordfö-

randen landshövding Wagnsson väckte samma motion i första kammaren.

Efter beslutet skrev Svenska föreningen för Dövas väl:

Första kammaren avlog motionen i början av maj men i andra kammaren lyckades Ebon Andersson genom ett sakligt och varmt anförande, trots utskottets avstyrkande, få majoritet för anslaget och i den gemensamma voteringen segrade förslaget.

Elva år senare skrev Hörselfrämjandets medlemsblad *AURIS* med adress till Ebon: ”Denna insats är väl värd att minnas med tacksamhet. Sedan har anslaget förnyats och lärarkurser har givits varje år. År 1956 har 81 lärare sammanlagt utbildats vid kurser på vardera åtta veckor.”

Abort utreds av enbart män

Karin Kock och Alva Myrdal var ordförande och vice ordförande i Yrkeskvinnors samarbetsförbund. I början av april 1945 skrev de till regeringen om att ”kvinnors sakkunskap och stora kvinnogrupperns intressen negligerades vid tillsättningen av kommittéer och förtroendeposter”. Regeln ”minst en kvinna”, som ibland tillämpades, borde ersättas med bestämmelsen att såväl män som kvinnor skulle väljas in i styrelser och nämnder, i utredningar och på förtroendeposter.

SvD den 6 april passade på att intervjua Ebon i frågan. Hon fann det ynkligt att sådana framställningar behövde göras i vår moderna tid:

Kvinnor skall inte tas med för husfridens skull utan i medvetande om att också de representerar sakkunskap. Här tillsätts den ena viktiga kommittén efter den andra utan någon enda kvinna. Ett färskt och eklatant exempel är den stora abortutredningen som gjorts endast av män. 1941 års befolkningsutredning bestod av fyra män och noll kvinnor!

Ebon själv var ett klart undantag. Några utredningar där hon deltog har redan nämnts. Efter en rad motioner, debatter och interpellationer rörande ännu olösta pensionsfrågor tillkallades hon 1944 som en av fem sakkunniga för att utreda Statens pensionsanstalts verksamhet. Detta resulterade senare i förbättrade pensionsvillkor för många befattningshavare inom statsunderstödd vård- och utbildningsverksamhet.

Nationalekonomen Karin Kock som skrev det kritiska brevet till regeringen blev 1947 Sveriges första kvinnliga statsråd. Hon och Ebon

kände varandra väl från Socialinstitutet och Ebon hade bl.a. skrivit en uppskattande recension av hennes bok om bankväsendet.

Efterkrigstiden

År 1945 kom freden och den 31 juli 1945 ersattes samlingsregeringen av en ren (s)-regering. De kommande åren togs beslut om tre veckors semester, allmänna barnbidrag och allmän sjukförsäkring. Folkpensionen höjdes och blev generell, något som framför allt drevs fram av högern. De hårdaste debatterna kom att gälla socialiseringen, planushållningen och skatterna.

Ebon Andersson själv fortsatte att varna för en alltför vidlyftig socialpolitik,

- för familjernas självkänsla och självbestämmanderätt
- för de verkligt behövande som riskerade sättas på undantag
- för penningvärdet
- för näringslivet där tillväxten kunde riskeras

Det var omyndigförklaring, ansåg hon, när bidrag och subventioner blev så generella att ”gåvorna” fick betalas av mottagarna själva.

I stället arbetade Ebon envetet för en rättvis familjebesättning. År 1945 skrev hon, som själv var ogift, en amper motion om rättvisare beskattning av äkta makar. Sambeskattningen var länge så hård att förvärsarbetande makar kunde tjäna grovt på att skilja sig och ”sedan leva lyckliga tillsammans i alla sina dagar”, som Kar de Mumma skrev apropos Ebons motion. Detta var möjligt ända fram till 1960!

Motionen ledde 1946 till en utredning, Sambeskattningssakkunniga, där – kors i taket – fyra av sju ledamöter var kvinnor, däribland Ebon.

Ledamot av första kammaren 1946

År 1946 gjorde Ebon Andersson entré i första kammaren som den första högerkvinnan någonsin. Mandatperioden var åtta år. Kammarbytet innebar vissa praktiska fördelar, debatterna blev inte så långa genom att ledamöterna bara var 150 mot andra kammarens 230, antalet nattplena var mindre och debattstilen sobrare. Troligen såg Ebon den främsta fördelen i att högern nu fick kvinnor i båda kamrarna.

Samtidigt blev Ebon suppleant i det mäktiga statsutskottet, som den första kvinnan någonsin. Utskottets uppgift var ”att granska, utreda och

uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas”.

Nytt program

Samma år kom förslaget till nytt högerprogram. Ebon hade själv suttit med i den ekonomiska kommittén och i huvudkommittén, där Jarl Hjalmarson varit ordförande. Men det var tydligt att hon inte fått sin vilja igenom på flera punkter. Inför högerkvinnorna levererade hon svidande kritik¹⁰:

”Man får intrycket att vi accepterar en massa socialistiska tankegångar, vilket inte i längden kommer att gagna vårt parti.” Hon sågade förslaget om familjelön, som gick stick i stäv med hennes strävan efter lika lön och lön efter prestation.

Och så allt detta tal om trygghet. Vilka principer vill vi ha för socialpolitiken – utöver familjestödjande åtgärder? Jag kan inte ge min anslutning till en sådan penningutdelande politik så länge det finns folk som far illa. Och så har vi behovsprövningen, som man vill ta bort. Vad är det nu för fel med den? Medelklassen är redan tyngd av stora skatter, finns det då någon anledning att ytterligare höja dem? De högsta inkomsttagarna är redan hårt klämda. De allra lägsta inkomsttagarna har så höga skatter att t.o.m. Wigforss säger att de måste lättas. Vilka skall då betala? Jo, det blir de bättre betalda arbetarna och medelklassen. Detta innebär att dessa som blir hjälpta själva får betala sin hjälp och det innebär att vi erkänner att samhället vet bättre hur individens pengar skall placeras.

Skattesänkning talar vi för övrigt också om. Hur skall man kunna sänka skatterna, när man kommer med ett sådant program? Tror ni, mina damer, att vi kan gå omkring och vara låghalta på båda benen, så att vi säger att samhället skall ha hand om det sociala och samtidigt talar högt om ett fritt näringsliv? Jag är rädd att Myrdal kommer att få rätt i att alla skall ha hjälp men de skall få betala och att socialpolitiken skall användas som murbräcka för socialiseringen. Skall vi nu yxa till den murbräckan?

Motsättningarna kom också till synes vid den extra partistämman i slutet av januari 1946. Anhängarna av en mer restriktiv socialpolitik – som Ebon – såg en mer penningutdelande politik som förödande för ansvarskänslan och som statligt förmynderskap. För att samordna programmet tillsattes en ny kommitté, där Ebon också deltog. Och visst röntede hon framgång.

Ebon i sammanbindningsbanan omkring 1947.

Den 28 maj 1946 antogs det nya handlingsprogrammet. Talet om familjelön försvann och ersattes av att ”män och kvinnor böra erhålla lika lön för likvärdigt arbete”. Socialpolitiken skulle utgå från den enskildes självsansvar. Förordet för en mer generell socialpolitik blev restriktivare och försågs med ständiga hänvisningar till samhällsekonomin. Tryggheten skulle främst öka genom en förbättrad socialförsäkring, med avgifter som så långt möjligt svarade mot förmånerna.

Generella barnbidrag skulle införas i anslutning till lämpligt utformade barnavdrag och skolbarnsbespisningen byggas ut i takt med de ekonomiska förutsättningarna.

Inget sades om avgifter för bättre bemedlades barn, något som Ebon tidigare förespråkade.

Framför allt skulle högern ställa människan i centrum, inte kollektivt utan som individ, och decentralisering eftersträvades på alla områden. Krigsårens alla regleringar skulle avskaffas och högern skulle med kraft verka för penningvärdets bevarande och för att allt fler blev personligen delaktiga i ägandet. Skattetrycket skulle planmässigt sänkas. Handlingsprogrammet, partiets första, varade i 23 år, till 1969.

Nya signaler

Nu efter kriget ljöd nya signaler för kvinnorna. Bristen på arbetskraft var stor och lockropen många. Kvinnorna kunde på ett helt annat vis ställa villkor, så annorlunda mot på 30-talet då man till och med diskuterade straffskatt för makar som båda innehade tjänster.

Riksdagskvinnorna var inte sena att aktualisera kravet på lika lön: en gemensam motion skrevs 1946 om att staten borde tillämpa likalönsprincipen fullt ut, i första kammaren med Ebon som första namn.

Statsutskottet avstyrkte men Ebon och de fyra högermännen där reserverade sig för utredning och fick med sig en socialdemokrat och en folkpartist. Och reservationen vann, i båda kamrarna!

Yrkeskvinnors samarbetsförbund ordnade också ett stort möte under rubriken Nya signaler för kvinnorna. Ebon inledde:

Kvinnorna skall sluta upp med att vara så väldigt nöjda och anspråkslösa, de skall använda dagens situation till att tränga in på alla områden. Bort från båsen! Det räcker inte med behörighetslagen [som förnyats 1945]. Också inom det privata näringslivet måste det arbetas för prestationslöner!

Valrörelse

Valrörelsen inför 1946 års kommunalval var intensiv, det var ju det första valet efter kriget. I efterkrigsprogrammet hade (s) utgått från att systerställningen efter kriget behövde stimulans av en låg ränta. Trots att det tvärtom blev brist på arbetskraft fortsatte lågräntepolitiken med köpkraftsoverskott, inflation och kapitalbrist som allvarliga följder.

Referaten från Ebons resor talar om möten, fullsatta till sista plats och där många fick stå. Hennes tal gällde ofta penningvärdesförsämringen, som främst slog mot svagare grupper, och att Sverige hade högre skatter än länder som deltagit i kriget:

Under krigsåren var det nödvändigt med skattehöjningar, men vi fick löften om att dessa så småningom skulle avskaffas. Nu skall värnskatten inarbetas i skattesystemet, förmögenhets- och arvsskatt skärpas. Mot den bakgrunden skall högerns förslag till skattelättnader ses. Dessa är en social reform så god som någon.

Hon hyste också stora betänkligheter mot Möllers genomtrufande av fri sjukhusvård innan resurserna ännu fanns. Reformen kom också att skjutas upp några år.

De följande åren arbetade Ebon med likalönsutredningen, där tre av de sju ledamöterna var kvinnor, och med beskattningen av makar. Dessutom var hon ledamot av 1944 års pensionsutredning och i Statens flyktingnämnd. Utöver arbetet i riksdagen, på biblioteket och i kvinnoförbundet!

År 1947 beslöt riksdagen att allmänna barnbidrag och bostadsbidrag skulle införas. Samtidigt försvann de statliga barnavdragen, något som

högern kraftigt motsatte sig: Barnbidragen täckte inte barnkostnaderna varför avdrag också behövdes för att ge ”horisontell skatterättvisa”. Från 1953 försvann också de kommunala barnavdragen.

År 1985 skriver historikern Per G. Andreen:

I 1947 års beslut om familjebeskattningen möter man i själva verket det första maktpolitiska uttrycket för den på socialistiskt håll rådande tendensen att göra barnens försörjning, omvårdnad och uppfostran till en samhällets angelägenhet i stället för familjens.

Sjuksköterskor och Vänta med barn!

Bristen på sjuksköterskor var besvärande. För att avhjälpa den hade högern redan 1939 motionerat om ökade stipendier åt elever, ökade anslag till sjuksköterskeskolor och ett bättre karriärsystem. Några år senare konstaterade partiet också att sjuksköterskornas löner var otillfredsställande och begärde villkor som bättre svarade mot deras krävande arbetsuppgifter. Resultatet blev en utredning. År 1947 kom propositionen, där det föreslogs att lönerna för statligt anställda avdelnings- och assistentsköterskor skulle höjas till 9 och 7 lönegraden.

Ebon ansåg detta otillräckligt och föreslog höjning med ännu en lönegrad. I motsatt riktning gick en s.k. landstingsmotion, där motionärerna som tillika var landstingspolitiker, ville ha en mindre höjning än regeringen. Många satt också i statsutskottet där de kunde plädera för sin sak. Utskottet tog intryck och förordade deras förslag.

I debatten visade Ebon på lönernas stora betydelse för att tillräckligt många med erforderlig kompetens skulle dels söka sjuksköterskeutbildning, dels stanna kvar inom yrket. Det rådde redan stor brist på sköterskor och medicinalstyrelsen hade betonat att 40 procent fler behövde utbildas varje år. ”Utskottets förslag innebär också”, visade Ebon, ”att en förste skötare vid statens sinnessjukhus får samma lönegrad som en översköterska vid dessa sjukhus, trots att han ingalunda har samma utbildning och dessutom är henne underordnad!” Men utskottets nedbantade förslag vann.

Samma år, 1947, kämpade Ebon också för bättre löner för distriktsbarnmorskorna. Förgäves, trots att förhållandena inom förlossningsvården var ytterst allvarliga. Ebon:

Det låter så enkelt och bra att säga: Vänta på utredningen! Om man då också kunde övertala de blivande mödrarna att vänta med att föda barn till dess utredningen är färdig, skulle jag inte vara så upprörd som jag är i detta sammanhang!

En seger för Ebon var däremot den proposition om insatser för att bereda dem som så önskar deltidarbete, som 1947 lades på riksdagens bord. Vissa reglementen omarbetades och cirkulärskrivelser sändes ut med rekommendationer till de statliga verken att ordna deltidstjänster. Möjligheten till deltid blev en enorm framgång. Också för kommunerna och det fria näringslivet blev det viktigt att ordna fram deltidarbeten, för att kunna konkurrera om kvinnorna.

Varuhungern efter kriget, den låga räntan, hyres- och prisstopp gjorde att valutareserven tömdes och det blev importstopp och ransoneringar. Wigforss drev också igenom en kvarlåtenskapsskatt, utöver arvsskatten: Den som efterlämnar en förmögenhet har ådragit sig en skuld till staten! Från borgerligt håll sågs detta som ett steg mot socialisering av kapitalet. Inkomstskatteskalen gjordes brantare, något som inte minst slog mot sambeskattade makar.

Statsrevisor och riksdagsval

År 1948 väckte Ebon åter rubriker i media, hon utsågs för tre år till den första kvinnliga ledamoten av riksdagens revisorer. Revisorerna arbetade främst under tre höstmånader. Valet av Ebon kommenterades den 3 juli under rubriken ”Kärvänliga rixdaxkonterfej”:

Det innebär bl.a.

att Ebon Andersson är den svenska riksdagens representant i granskningen av de verk och inrättningar som staten beviljar pengar till. [...] Men känner jag Ebon rätt, så inte reser hon i höst ut med sin avdelning i någon känsla av att nu ska hon tillvarata enbart 'kvinnornas intressen'. Om hon nånsin visat en sådan ensidighet, hade hon inte varit landets första kvinnliga statsrevisor.

Samma år bildades på inte minst Ebons initiativ Nordens högerkvinnors samarbetsnämnd, bestående av presidierna i de nordiska ländernas konservativa kvinnoorganisationer. Nämnden skulle sammanträda några dagar varje år för att dryfta aktuella politiska frågor. Samarbetsnämnden fungerar än i dag!

Till civilförsvaret visade Ebon åter sin positiva inställning tillsammans med sin vice ordförande Elsa Ewerlöf i andra kammaren. Regeringen föreslog bl.a. att 18-åriga kvinnor i tätorter skulle vara skyldiga att gå igenom en tilläggsutbildning i sjukvård. (s)-kvinnorna var som vanligt emot, medan högerkvinnorna ville utsträcka utbildningen till en årsklass kvinnor 35–40 år varje år. Starkt engagerad i det förslaget var hemskyddsinspektören Elisabeth Palme, Olof Palmes mor. I debatten den 19 juni återkom Ebon till det för henne kanske allra väsentligaste, ”att också kvinnorna få en känsla av personligt ansvar för att i sin mån bidra till att skydda sitt land och dess befolkning”. De 18-åriga flickorna fick sin utbildning, trots (s)-kvinnorna.

Riksdagsvalet 1948, det första efter kriget, dominerades av striden socialism – frihet. Ebon:

Regeringen möter ett folk i val med en tyngande börda av missgrepp. Vid krigets slut stod vi med en intakt produktionsapparat och minst 3 miljarder i valutareserver. I dag – efter tre års socialistiskt regerande – tackar vi för ett förskott på Marshallhjälpen. Regeringen har slösat bort dyrbar hårdvaluta [Myrdals lösmynthet gav Sverige myntlöshet], den har inte kunnat hejda lönehöjningarna och har inte vågat höja räntan för att därmed åstadkomma ekonomisk balans, i stället har vi fått köpkraftsoverskott, varubrist och kraftig inflation.

Sedan 1939 har penningvärdet halverats. Regeringspartiets främsta tidning gläder sig åt att antalet miljonärer i Sverige ökat de senaste åren, men höjden av vanstyre är ju om vi blir miljonärer allihop!

I sin valbroschyr kunde högerkvinnorna visa fram viktiga framgångar, bättre civilförvarsutbildning, inte minst bland kvinnorna, hemvårdarinnorna som blivit en reform av oskattbar betydelse, hemvårdsutbildningen för unga kvinnor som äntligen var på väg, utredningen om rättvisare beskattning av makar, bättre möjligheter till deltidsarbete och nu utredningen om lika lön.

Trots detta gick högern tillbaka till 12,3 procent, men den samlade borgerligheten nådde en så pass stor framgång att regeringens direkta socialiseringsambitioner bromsades upp.

Jämkning uppåt?

År 1949 bifölls Ebons motion om utredning av möjligheten till jämkning uppåt av underhållsbidrag till frånskild make. Reglerna var sådana att fastställda underhållsbidrag i princip inte fick höjas, trots den höga inflationen.

När inget hänt interPELLERADE hon två år senare justitieministern, som delade hennes uppfattning att regeln knappast kunde återopas om den underhållspliktige själv blivit kompenserad för penningvärdets fall. Ebon hänvisade till den ”brevskörd” hon fått i frågan och till att grannländerna redan kunde medge jämkning i sådana fall.

Tudelning

Eftersom tudelningen är den fråga som starkast förknippas med Ebon Anderssons namn ägnas den här ett eget avsnitt.

Sambeskattningssakkunniga blev klara med sin utredning 1949 och Ebons tolv sidor långa reservation om tudelning fick ett enormt genomslag. Inte minst intressant är hur hon analytiskt och pedagogiskt gör rent hus med majoritetens resonemang i en av huvudfrågorna, om gifta par skulle beskattas hårdare än andra sammanboende.

Sannolikt fick hon viss hjälp med tabellerna av utredningens expert, Oscar Östman. Ebon skrev också en sammanfattning, äkta makars skattefråga, som fick stor spridning. Ebon hade sett sin uppgift

i att söka finna en sådan lösning av sambeskattningsfrågan att äkta makar och övriga skattskyldiga bli jämligt beskattade. Då jag under utredningens gång kommit till den uppfattningen, att äkta makar med nuvarande ordning få bära en för stor del av den sammanlagda skattebördan, kan jag inte underlåta att föreslå en ändring av gällande bestämmelser.

Hon instämde med majoriteten i att makar, såväl rättsligt som faktiskt, utgör en ekonomisk enhet: – De bidrar båda till familjens försörjning. Oavsett hur och med vilket belopp var och en av makarna bidrar har de, enligt våra äktenskapslagar, rätt till samma levnadsstandard.

– Det är därför rimligt och konsekvent att beskatta makarna gemensamt – inte var och en för sig. Däremot går det mycket väl att få en bättre utformning av sambeskattningen. Felet med nuvarande regler är att man inte bara lägger ihop makarnas inkomster, man beskattar dem dessutom efter samma skatteskala som för ogifta. Man tar inte hänsyn till att

det i ena fallet är två och i andra fallet en person som skall leva på inkomsten.

– Majoriteten motiverar detta med att äkta makar har gemensamt hushåll och att detta medför ett sådant förbilligande av levnadskostnaderna, att hänsyn härtill måste tagas vid beskattningen. Men det är inte bara äkta makar som har gemensamt hushåll. Det är ganska vanligt att syskon liksom barn och föräldrar bor ihop. Arbetskamrater eller goda vänner skaffar sig ibland gemensam bostad.

Det händer t.o.m. att man och kvinna flyttar samman – utan att gifta sig. Men inte lägger sig skattemyndigheterna i den saken! Det brukar vara individens ensak. Varför skall då de som gifter sig – och inga andra – få betala för att levnadskostnaderna möjligen blir mindre?

Ebon fortsätter: – Tudelning innebär att man vid beskattningen lägger ihop makarnas inkomster men att summan därefter delas i två lika stora delar, oavsett hur inkomsten fördelar sig på makarna. Skatten räknas sedan ut på varje hälft som om de var ensamstående, varefter den sammanlagda skatten fördelas mellan makarna i förhållande till deras inkomster. I fråga om förmögenhet förordar jag samma anordning.

– Med detta system inträder aldrig skatteskärpning vid äktenskaps ingående. Om kontrahenterna har lika eller ungefär lika inkomster blir skatten exakt lika hög efter giftermålet som den var dessförinnan. I de fall endast en av kontrahenterna har inkomst inträder alltid skattelättnad vid giftermål. Lättnaden är då så stor som motiveras av att det i fortsättningen är två personer som skall leva på inkomsten – på samma standard.

– Grundavdraget borde också vara lika högt för gift par som för två ensamstående. Då behövs inte heller något särskilt ”förvärvsavdrag” [avdrag som alla gifta kvinnor fick göra om de hade egen förvärvsinkomst] och inte heller någon uppskattning av värdet av hustruns arbete i t.ex. gemensamt jordbruk. Systemet är alltså tilltalade också ur taxeringsteknisk synpunkt. [Dock ville hon ha avdrag för kostnader för omvårdnad av små barn.]

Utredningen har visat att tudelning av makarnas inkomster skulle kosta omkring 113 miljoner och av makarnas förmögenheter ca 32 miljoner. Om det är så – vilket jag anser mig ha visat – att de gifta får bära en för stor del av den sammanlagda skattebördan, bör en ändring komma till stånd. Beloppet är stort – det erkännes. Men vad visar detta – annat än att orättvisan är mycket stor. Och att orättvisan är stor, är inget skäl för dess bibehållande.

Ebons tudelning var inte ny utan tvärtom välprövad. Den hade bl.a. använts i flera stater i USA med sådan framgång att den numera var antagen i alla stater!

Debatten blev livlig. I centrum stod främst Ebon Anderssons tudelning och i någon mån Ingrid Gärde Widemars (fp) förslag om särbeskattning i princip men i praktiken fortsatt sambeskattnings för de flesta.

Här återges några av de otaliga klipp som berör Ebons förslag:

- Tidskriften *Tiden* gjorde en svidande vidräkning med tudelningen under rubriken: Ett monstruöst skatteförslag.

- Redaktör Frans Severin 18/11 1949 i *Aftontidningen*, LO:s språkrör:

Som vi tidigare sagt synes oss fr. Anderssons förslag vara det ojämförligt mest sympatiska och även mest rättvisa, om det nu skall laboreras med speciella hänsyn till hustruns arbete.

- *Aftonbladet* 8/2 1950 hade på första sidan rubriken: **Samskatt bestraffar trivsel. Allmän samling kring Ebons förslag.**

Det förslag som alltmer kommer i förgrunden och som tillstyrkts av TCO och SACO har framförts av riksdagsledamoten Ebon Andersson. De flesta länsstyrelser är mer eller mindre inne på samma bog. Över huvudtaget verkar det som om folk får allt större förståelse för förslaget.

AB, som ännu stod folkpartiet nära, intervjuade också Ebon:

Det påstås att 10 procent skulle få höjd skatt med mitt förslag, men då har de bara räknat med avdrag för förvärvsarbetande kvinna i deras system, inte i mitt. [Hon ansåg att förvärvsarbetande mödrar borde få dra av kostnader för barnens omvårdnad.]

- *Kvällsposten* 25/3 1950:

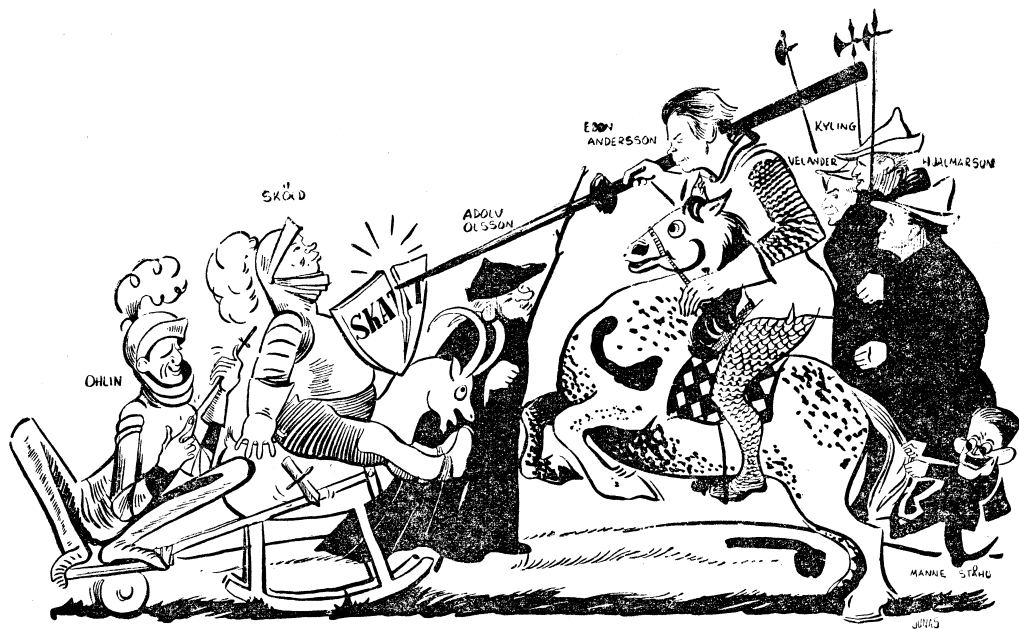
Så kvinnlig ungar är, kämpar Ebon Andersson i dag hårt för äkta makars rätt att slippa bestraffas ekonomiskt när de bildar hem i legala former. Hennes reservation har uppmärksamats i alla läger, och befunnits vara den bästa vägen att rättvist lösa familjens skatteproblem.

• *Göteborgs Morgonpost* 5/4 1950:

Kanske frapperas någon av att en kvinnlig ungarl så intensivt kämpat för lättnader i äktenskapets bördor, som nu Ebon Andersson gjort i sambeskattningsfrågan. Efter en aldrig så kort personlig kontakt med henne står sammanhanget fullt klart – det är en nedärvd och under hård livskamp ytterligare fördjupad känsla för samhällelig rättvisa, som utformats i hennes sambeskattningsförslag. Familjebildningen skall stimuleras och inte bestraffas. Ebon Andersson glömmet – så stadsbarn hon är – inte heller lantbrukarhustrurna, utan kräver rätt för gift kvinna till avdrag även när det gäller inkomst av lantbruksfastighet.

På skämtteckningen ”Jeanne d’Arc i riksdagen” stöter Ebon sin lans mot finansminister Per Edvin Sköld, men både han och sedan Gunnar Sträng slog snart in på hennes linje. Värste motståndaren blev faktiskt folkpartiet med Bertil Ohlin som också syns på bilden.

Av remissinstanserna ville således många ha fortsatt utredning om Ebon Anderssons tudelning. Majoritetsförslaget kritiserades däremot hårt. Högern ställde sig i en motion i januari 1950 bakom Ebons tudelning som princip. Motionen skrevs av Oscar Östman, som tidigare biträtt sambeskattningsakkunniga men nu var kanslichef för högerns riksdagskansli.

Finansminister Sköld tog intryck av kritiken och gav i mars 1950 tilläggsdirektiv till 1949 års skatteutredning om att både tudelning och särbeskattning – då med rätt till två grundavdrag för alla makar – skulle utredas. Denna utredning, som endast bestod av män, lade fram sitt betänkande hösten 1951. Särbeskattning avvisades enhälligt.

Men man föreslog, liksom Ebon, att makar skulle ha samma grundavdrag tillsammans som två ensamstående och att två skatteskalor infördes, en för gifta och en för ensamstående. Skatteskalan för gifta föreslogs följa tudelningsprincipen upp till en gemensam inkomst på 14 000 kr (i dag ca 175 000 kr). Detta innebar lättnader också för jordbrukarfamiljerna. Förvärvsavdraget begränsades till 300 kronor; ett högre avdrag skulle vara orättvist mot ensamstående.

– Alltid något, kommenterade Ebon förslaget i Medborgaren. Men hon kritiserade starkt att utredningens majoritet inte tagit större hänsyn till förvärvsarbetande kvinnor med barn: ”Vare sig de är gifta eller ensamstående kan de inte utföra arbete utom hemmet utan att vidkännas särskilda kostnader för barnens vård. Dessa kostnader är ju helt att jämställa med omkostnader för intäktens förvärvande.”

Nästa framgång rönt Ebon Andersson 1952 genom att finansminister Sköld anammade hennes idé om tudelning. Naturligtvis fick hon inte allt hon föreslagit. Men hon kom så långt att statsskatten för gifta blev lika stor som för två ogifta, som vardera hade halva familjeinkomsten, ända upp till en familjeinkomst på 16 000 kr [i dag motsvarar det drygt 200 000 kr]. Giftnor med barn fick också ett extra förvärvsavdrag på 10 procent av inkomsten, sammanlagt högst 1 000 kr. Ensamstående med barn fick i stället höjt grundavdrag.

I *Kvinnorna och framtiden* skrev O.Ö. (Oscar Östman) 1952:

Det finns stor anledning för Högerens kvinnoförbunds ordförande att känna tillfredsställelse. Hon har i många år med bortseende från egna intressen hårt och envetet kämpat för vad hon ansett riktigt. Resultatet visar att ett sakligt och konsekvent argumenterande till slut kan slå igenom även det hårdaste motstånd. Detta är den uppmuntrande sensmoralen.

År 1953 fullföljde Ebon sin reservation om tudelning också av förmögenhetsskatten i en egen motion. I ett första steg ville hon höja det skattefria beloppet för makar. Det var nämligen inte högre för två makar tillsammans än för en ensamstående. Men det skulle dröja ända till 2001 innan något motsvarande hände.

År 1956 ville högern gå ännu en bit på Ebon Anderssons väg. I stället tillsattes sambeskattningsrevisionen. Denna uttalade sig 1959 principiellt för tudelning över hela linjen. År 1960 medgav finansminister Gunnar Sträng ”att jag i likhet med sambeskattningsrevisionen finner en reform i denna riktning [mot tudelning] önskvärd”.

År 1960 höjde riksdagen förvärsavdraget till 20 procent av inkomsten, dock högst 2000 kr för kvinnor med minderåriga barn. Sträng underströk dessutom avdragets karaktär av omkostnadsavdrag – något som Ebon gjort redan 1950.

Genom riksdagsbeslut 1961 och 1965 utvidgades tudelningsprincipen till att gälla allt högre inkomster i skatteskalen. 1965 gavs också de ca 3 procent av makarna som ännu kunde förlora på sambeskattningen rätt att begära frivillig särbeskattning. Detta gällde makar som båda hade välbetalda arbeten.

Under 1960-talet fick ensamma mammor, mestadels efter initiativ från Ebon och högern, samma grundavdrag som två makar tillsammans, samma rätt till förvärsavdrag som gifta mödrar och även rätt att beskattas efter den gynnsammare skatteskala som gällde gifta. Vad som hände 1970, efter Ebons död, återkommer jag till i en efterskrift.

Intensivt 50-tal

Jarl Hjalmarson valdes i början av januari 1950 till ny partiledare efter avgående Fritiof Domö. Högerns riksdagskansli fick som chef Oscar Östman, den taxeringsrevisor som biträtt sambeskattningssakkunniga med statistiska undersökningar. Östman blev några år senare själv högerns man i flera skatteutredningar, där han kraftfullt kombinerade kravet på lägre marginalskatter med kravet på utvidgad tudelning.

År 1950 blev Ebon som första kvinna ordinarie ledamot i det mäktiga statsutskottet, efter fyra år som suppleant. Utskottet passade Ebon perfekt. Det gick utmärkt att förena utskottets alla prutningar på statsbudgeten med hennes egen och högerns strävan efter sparsamhet med offentliga medel. Sparsamheten gick ju ut på att ge utrymme för skattesänkningar och för eftersatta statliga uppgifter – och de var många. I statsutskottets femte avdelning fick Ebon arbeta med de löne- och pensionsfrågor som särskilt engagerade henne. Gång på gång tvangs också hennes vedersakare erkänna hennes kunskaper och pålästhet.

Brott och fångvård

Redan 1944 hade Ebon interPELLERAT om sedlighetsbrotten. Åren 1948 och 1949 tog hon åter upp de allt fler sedlighetsbrotten, ungdomsbrotten, fångvården och den villkorliga domen.

– Sedlighetsförbrytarnas gärningar, skrev hon och Elsa Ewerlöf, föll oftast under sådana paragrafer som inte stadgar strängare straff än böter. De kan därför få böta gång på gång utan att få någon möjlighet att botas. Hela frågan borde utredas.

Statens fångvårdskuratorer hade placerats i betydligt lägre lönegrader än landstingens och kommunernas kuratorer. Trots uttalanden från både lönenämnd, statskontor, utskott och riksdag hade ingenting skett, varför många delvis okvalificerade vikarier handhade dessa viktiga uppgifter.

Den villkorliga domen hade funnits i över 40 år och innebar ett utomordentligt framsteg, humanitärt och praktiskt. Men övervakningsinstitutet fungerade inte när en enda övervakare kunde få ta hand om över 100 villkorligt dömda. ”Den fria vården måste bli effektivare, om vi skall få möjlighet att slippa undan en utökad och dyrbar anstaltsvård”, hävdade Ebon i kammaren. Hon talade så väl för ett ökat anslag att hon fick medhåll över partigränserna. Finansminister Wigforss tvingades upp i talarstolen för att få regeringens snålare förslag att gå igenom.

År 1950 återkom frågan om skyddskonsulenterna, de som skulle ge de villkorligt dömda råd och stöd. Ebon och övriga borgerliga hade enats om att skyddskonsulenterna skulle byggas ut med fasta tjänster, medan regeringen bara ville täppa till de allra värsta hålen.

Morgonposten 23/2 1950 återger debatten: ”**Ebon Andersson slängde utskottstrycket i pulpeten.** Livlig riksdagsdebatt om skyddskonsulenterna, sparsam Sköld blundar för brännande behov.” Tidningen fortsätter:

Inför denna sent påkomna sparsamhetsiver fattade Ebon Andersson humör, slängde utskottstrycket i pulpeten och påminde om att ifall herrarna tidigare hade tagit varning av högerns tal om sparsamhet, hade de nu inte behövt eftersätta brännande behov.

Ebon visade att de villkorligt dömdas frigivning inte kunde genomföras i avsedd utsträckning: ”I frihet kostar dessa personer staten 136 kr per år och person medan de i den slutna vården kostar upp till 5 000 kr. Snålheten bedrar här visheten!”

Både finans- och justitieministrarna tvangs försvara sitt förslag i båda kamrarna och den borgerliga reservationen förlorade åter.

Gladiatorernas intåg i Sundsvall. Bl.a. ses Jarl Hjälmarsson, Gunnar Heckscher, partisekreterare Gunnar Svärd och längst t.h. Ebon A. Medborgaren juni 1950.

Partistämman

Sommaren 1950 hölls partistämman i Sundsvall. På teckningen Gladiatorernas intåg ses längst t.h. en stolt Ebon i hatt med plymer. Stolt kunde hon nog vara, också därför att högerkvinnorna för första gången fått utse sin centralstyrelse själva; i 30 år hade den utsetts av partistämman!

Den efterlängtdade egna tidningen för kvinnoförbundet, *Kvinnorna och framtiden*, presenterades senare på hösten. Åren 1951 till 1958 kom den ut med sex till åtta nummer om året med Ebon som ansvarig utgivare. Den blev oerhört populär genom att erbjuda sin läsekrets både politisk orientering och underhållning.

Folkhögskollärarna och lammet

Hösten 1950 fick Ebon igenom en betydande lönehöjning för de länge eftersatta lärarna vid de statsunderstödda folkhögskolorna, mot både

regering och utskott. Några dagar senare skrev Gustafsson med mustascherna i *DN* "Ang. folkhögskolan":

Till denna säregna institution ville regeringen införa ett slags tidsstudie-system. Som om en Harry Martinson och en Dan Andersson skulle räkna timmarna för evighetsgrubblat.

På samhällets höjder blåser inte alltid en vänlig vind. I varje fall inte om en finansminister blåser. En man i penningnöd är alltid en farlig person för sin omgivning. Om där inte finns ett lamm med så utvecklade förstånd att det går mot vargen. Det fanns. Ebon Maria Isabella Andersson har som ung arbeterska värmts av andan vid en folkhögskola. Nu fann hon ett tillfälle att få tacka vänliga människor för sist. Och så brinnande stark var hennes tro på folkhögskolan att hon fick alla partier att sända trupper till den folkarmé som besegrade folkets egen regering.

Det var nog enda gången Ebon kallades för "ett lamm med utvecklade förstånd". Men hennes glädje över framgången var säkert djup. Tidigare samma år sade hon i *Kvällsposten*: "Har jag ett hjärtebarn så är det den svenska folkhögskolan. Det vore nog nästan en halv dödssynd att riva upp detta rikt givande fruktträd."

Bostadspolitiken

Ebon kom också att engagera sig hårt i bostadspolitiken. Startskottet gick den 25 november 1950, när *Aftonbladets* förstasida pryddes av rubriken "Hyresförlovningar" i nya lagens spår: **Skall de ogifta tälta i Humlegården? Riksdagskvinnor protesterar: Reagerar vi inte nu, har vi förlorat tankeförmågan**".

Bakgrunden var en bostadspolitisk promemoria från socialminister Gustav Möller.

Den som inte är gift kan inte ens få hyra ett rum och kök. Möjligen kan en förlovad få det om han/hon lovar ingå äktenskap före inflyttningen. Annars är hyresavtalet inte giltigt. Hur skall det kunna övervakas? Hur skall det gå med arbetskraftens omflyttning? En ensamstående i en 2:a får ju inte ens byta till en 1:a. Det smakar något av diktaturländernas mentalitet. Detta var min spontana reaktion, när jag kl. 5 i morse läste om nya given från kanslihuset, slutar dr Andersson.

Ekonomi och politik nr 1/1951 visade under rubriken ”Camping året runt?” en teckning av en vred Ebon vid ett tält, där ett statsråd hjälper henne slå i tältpinnarna:

Ebon Andersson (h): Du med din enrummarlag.

Statsrådet: Men snälla Ebon, det är ju bara ett provisorium – till 1970!

Med sedvanlig frenesi kastade sig Ebon in i bostadsdebatten. Sedan 1942 rådde hyresstopp, trots att inkomsterna sedan förkrigstiden stigit med runt 90 procent. Endast höjda bränslekostnader fick kompenseras. Nybyggda lägenheter subventionerades mycket kraftigt, vilket fick betalas av alla dem som stod utan bostad eller som bodde omodernt i hus som höll på att förfalla genom hyresstoppet. I remissdebatten 1951 brännmärkte Ebon den socialdemokratiska bostadspolitiken och hotet om böter och t.o.m. fängelse mot ensamstående som bröt mot den aviserade ”enrummarlagen”. Socialminister Möller gick till motattack, hävdade att högern ville att ensamstående skulle ha de stora lägenheterna och barnfamiljerna sitta i enrumslägenheter! Han kunde inte heller påminna sig något bostadspolitiskt initiativ från högerens sida.

Ebon påminde ”i all anspråkslöshet” om högerens insatser för egna-hemsbyggandet. Hon talade inte heller i egen sak, själv hade hon aldrig disponerat mer än ett rum.

Ebon samarbetade också med Leif Cassel, som 1951 blev ledamot i den stora bostadsutredningen. Där reagerade han starkt mot de långt fördelaktigare lånevillkoren för så kallade allmännyttiga och kommunala förvaltningsformer, vilket gjorde det omöjligt för enskilda att konkurrera. Byggandet inriktades på perifert belägna höghus, detta i stark kontrast till grannländernas satsning på småhus och mer marknära bostäder.

Se gärna till att folk bor hyggligt men man kan inte anslå en större del av nationalinkomsten till bostäder utan att konsumtionen av andra ting minskas, hävdade Ebon. Man måste välja det ena eller det andra. Vill vi bo bättre måste vi betala för det. Bostadsutredningen föreslår stora subventioner men har vi råd med 100-tals miljoner åt folk som inte behöver hjälp? Bristen på material och arbetskraft kan inte heller subventioneras bort.

År 1951 hade en koalitionsregering bildats mellan (s) som ville förhindra borgerlig samverkan och bondeförbundet som ville bevaka jordbru-

karnas ställning (ett öre mer för mjölken). Partiskiljande frågor sköts åt sidan. Enhetskola och sjukförsäkring skulle fullföljas, barnbidrag och folkpensioner höjas. Räntorna skulle däremot inte höjas. Vidare skulle en förskjutning ske från direkta till indirekta skatter, för att kunna fortsätta reformverksamheten.

Kvinnlig partidebatt

Inför andrakammarvalet 1952 blev det premiär för en radiodebatt de politiska kvinnoförbunden emellan. ”Hemmens ekonomi och samhällets” diskuterades av Ebon Andersson (h), Margit Vinge (fp), Inga Thorsson (s), Rodny Öhman (k) och Karin Collin (bf). *DN* 27/8 refererar debatten, här något sammandragen:

Fröken Vinge startade med ett frontalanfall mot regeringspolitiken. Hon kunde inte förlika sig med den bagatellisering av inflationens verkningar som utmärker den socialdemokratiska förkunnelsen med bondeförbundarna som goda eftersägare.

Angreppet illustrerades genom att fröken Collin från det sistnämnda partiet kom närmast i tur. Hon använde sina minuter till att tala om hur utmärkt de förträffliga skogsinkomsterna och höjda priserna på jordbruksprodukter kommit till pass för att realisera småbrukarhustrurnas gamla önskedrömmar om moderna kök, rinnande varmt och kallt vatten osv.

Socialdemokraten fru Thorsson hade uppenbarligen föresatt sig att hinna med så lång valkatekes som möjligt. Hon hade skaffat sig en mannekäng som hette fru Blom och som var utrustad med alla socialdemokratiska fullkomligheter och med henne kom hon överens om hur innerligt bra alla arbetarhem har det nu för tiden, tack vare regeringspolitiken.

Med den förkunnelsen lagade hon en utmärkt plattform åt högerns dr Ebon Andersson att förespråka en principiellt liberal ekonomi. Högertalarinnan påpekade att finansministern enligt egen utsago valt prisstegringens väg för att förebygga arbetslöshet, men det har blivit en felspekulation, ty nu visar sig arbetslösheten i synfältet, i det att våra varor genom fördyringen förlorat sin konkurrensförmåga. Genom den politik regeringen för griper tvånget mer och mer in i våra hem, men det löser inte våra problem.

Hennes genomgående tema var: Vi vill inte ha någon förmyndarstat och hon efterlyste regeringsanhängarnas begrundan av att regeringen alltid svär sig fri från prisstegringen, som sägs komma från Korea eller någon annan-

stans, men när det någon gång blir en liten paus i fördyringen är det alltid regeringens förtjänst.

Kommunisten fru Öhman var den som trivdes bäst i maskeradkostymen som hemmets finansminister men lyckades inte få den eftersträlvade kontakten med de andra. Fröken Vinge låtsades nämligen inte alls om apostroferingen som storfinansens representant.

Lika lön?

Eftersommaren 1953 kom till sist betänkandet ”Lika lön i det statliga lönesystemet”, efter 6 1/2 års arbete.

Den 30 augusti gav Ebon sin centralstyrelse en sakkunnig resumé:

– Ett steg är nu taget på den knaggliga väg som vi hoppas skall leda till ”lika lön för man och kvinna för likvärdig arbetsuppgift”, som kommittén definierat likalönsprincipen. Det är samma princip som den internationella arbetarkonferensen år 1951 gick in för. Sedan principen slagits fast har kommittén gått igenom de invändningar som funnits och hänfört dem till tre olika principer: Behovs-, prestations- och marknadslöneprincipen. Till det kommer statsfinansiella hänsyn som en röd tråd i motståndet mot lika lön.

– Lön bör inte längre betalas efter behov, utan utjämning av försörjningsbördan bör ske genom skatte- och socialpolitiska åtgärder.

– Likalönsprincipen är långt ifrån genomförd när det gäller tjänster som uteslutande eller huvudsakligen innehas av kvinnor. Tydliga exempel finns vid fångvårdsanstalterna och statens sinnessjukhus genom att vissa tjänster där är reserverade för kvinnor och vissa för män. Trots att arbetsuppgifterna är av samma art är de kvinnliga placerade i lägre lönegrader. Lönegrad 10 är den lägsta som i praktiken används vid tjänster avsedda att rekryteras av män, medan tjänster under denna lönegrad nästan uteslutande är kvinnliga. Kommittén föreslår därför att de kvinnliga tjänsterna med direkt manlig motsvarighet flyttas upp till dessas lönegrad samt att de kvinnliga tjänsterna under 10 lönegraden flyttas upp till denna manliga bottenlönegrad varefter en objektiv arbetsvärdering sker. Kostnadsökningen skulle bli 51 miljoner om året för staten, 36 för landstingen, 36 för städerna och 21 miljoner för landskommunerna. Tillsammans således 144 miljoner.

– Det är mycket pengar, men där ser man ju också vad kvinnorna blir lurade på varje år, slutade Ebon.

Likalönen togs också upp i Ebons anföranden under de följande åren: ”Likalönskravet är inte bara en penningfråga, det är i ännu högre grad en fråga om lika värdering av män och kvinnor”, något som hon framhållit många gånger långt tidigare.

– För högre statliga tjänster tillämpas likalönsprincipen, men inte för bottenlönerna. Staten som mönsterarbetsgivare borde föregå med gott exempel. Principen bör genomföras i etapper, i takt med vad ekonomin tål.

Hon betonade ständigt att också kvinnorna måste se svårigheterna i ögonen och söka övervinna dem gemensamt, inte minst gällde detta deras ofta höga frånvaro.

År 1956, när ingen proposition om likalönen ännu aviserats, interpellade Ebon Andersson civilminister Lindholm om han avsåg vidta några åtgärder för att påskynda likalönsprincipens genomförande. Det blev en stunds animerad debatt, där Ebon erinrade om att kommittén tänkt sig ett successivt genomförande. Hon berörde också behovsprincipen, som ansågs ligga bakom den manliga bottenlönegraden, 10:an, och sade sig ”inte kunna bevisa att en manlig potatisskalare i 10 lönegraden har ett så värst mycket mer kvalificerat arbete än en kvinnlig fiskrenserska i 5 eller 6 lönegraden”. Behovsprincipen var i behov (!) av att bli utmönstrad. Hon hade räknat ut att om utvecklingen håller samma takt som hittills är likalönsprincipen fullt genomförd – om 300–400 år!

Slutreplik Ebon: ”Om nu likalönsprincipen är genomförd för mellangrupperna och uppåt kan jag bara sluta med att säga till herr statsrådet: gack och gör sammaledes för de lägre grupperna.”

Från 1957 hade riksdagen bara att godta eller förkasta de framförhandlade löneplanssystemen, en följd av den nya fria förhandlingsrätten för statstjänstemännen.

Unikt initiativ

Bostadspolitiken var, ansåg Ebon i remissdebatten 1953,

dagens största sociala och ekonomiska problem, ett privilegium för dem som har bostad, ett gissel för den som ingen har. Staten subventionerar nu 30 procent av kapitalkostnaderna, pengar som inte bidrar till att öka lägenhetsbeståndet. Man kan inte lyfta sig själv i håret! Som det nu är får de 200 000 bostadslösa betala subventionerna för dem som fått goda bostäder. Enskilda företagare missgynnas gravt såväl i fråga om långivningen som vid

byggnadsregleringen; deras byggande är nu nere i 40 procent mot tidigare och konkurrensen uteblir.

Hysesregleringen borde stegvis avskaffas. De generella byggsuventionerna ville högern ersätta med höjda bostadsrabatter för barnfamiljer med otillräckliga inkomster och med stimulanser till bosparande. För att visa att det gick att bygga billigare med konkurrens tog kvinnoförbundet i samarbete med ungdomsförbundet ett unikt initiativ. I mars 1954 höll de en stor bostadspolitisk konferens i riksdagshuset med både politiker och fackmän, däribland den norske ingenjören Olav Selvaag.

I september 1956 kunde ett modifierat Selvaaghus visas upp, byggt till synnerligen låga kostnader. Tvåfamiljsvillan kostade 31 500 kr [i dag runt 360 000 kr] att bygga per lägenhet om källare, vardagsrum, kök, tre sovrum, klädskåp och badrum!

Men socialdemokraterna ville inte veta av konkurrens. Och köerna blev allt längre.

År 1954 utsågs Ebon till en av första kammarens två kanslideputerade. Tillsammans med talmännen, vice talmännen och andra kammarens båda deputerade skulle de utöva tillsyn över riksdagskansliet och utse dess tjänstemän. Ebon innehade uppdraget i 13 år, de sista nio åren som vice ordförande.

I juni 1954 gav Karzo i *Medborgaren* en karakteristik av Ebon utifrån hennes egna ord om att hon föredrar blodapelsinen framför glasprisman:

Utgår man från Ebons liknelse är det avgjort hon själv som är blodapelsinen. Det är alltid lika spännande varje gång att börja skala den. Skall saften smaka mild, god och angenäm eller spruta emot en strävt syrlig? Den kan göra bådadera. Men i båda fallen vet man en sak. Den är sund, vitaminrik och stimulerande för omgivningens andliga hälsa.

En lokaltidning i Jönköping skildrade, blandat med lätt ironi, kvinnoförbundets årsmöte där i juni:

Den stora skaran damer var nästan alla klädda i den obligatoriska och praktiska kongressuniformen – välskuren dräkt och kokett hatt. På en del håll hade kvinnorna kommunala skuggregeringar som penetrerade dagens frågor, på andra håll uppövades talekonst och frimodighet med ”oförberedda talares klubb” i politisk stöpnings medan man på ytterligare andra håll arbetade med den personliga politiska bearbetningens teknik.

Inför högerpartiets 50-årsjubileum detta år skrev Gösta Lindskog boken *Med högern för Sveriges framtid*. Ebon Andersson karakteriseras som ”en av riksdagens färgrikaste talare med ett brett arbetsregister”.

Inför kommunalvalen 1954 reste Ebon som vanligt runt i landet. Tidningsreferaten talar om ”den fullsatta Landskronateatern”, ”Karlstads läroverks fullsatta aula”, ”talrik publik på hotell Mollberg” eller ”160 åhörare i Visby läroverks aula”. Regeringens satsning på indirekta skatter stod i fokus. Några utdrag ur de många referaten:

60 procent av de direkta skatterna drabbar [hushålls]inkomster under 12 000 men hela 80 procent av de indirekta skatterna kommer från inkomster under 12 000 kr! Trots detta skriver finansministern i direktiven till en skattekommitté 1952: ”Utredningen bör ta sikte på lämpligheten av att genom ökad indirekt beskattning skapa statsfinansiella förutsättningar för i första hand en fortsatt social reformverksamhet.” Socialpolitiken blir ett vapen i den politiska propagandans tjänst. Den betalas ingalunda av de rika, som man ofta sökt göra gällande, utan av de ”hjälptra” själva.

De indirekta skatterna har blivit ett perpetuum mobile: folkpensionerna har måst höjas för att index höjts och index har höjts för att skatterna på sprit och tobak höjts för att få pengar till höjda folkpensioner.

Planhushållning – det har inte ett dugg med vare sig plan eller hushållning att göra. Talet om högern som storfinansens hantlangare slog hon också sönder: Socialdemokraterna höjer ju de indirekta skatterna, de som hårdast drabbar de breda lagren.

Ebons debatter 1955

Låt mig visa på bredden i Ebon Anderssons engagemang genom att ange några av alla de riksdagsdebatter hon deltog i 1955: Åtgärder för avveckling av poliskonflikten i Göteborg, för en folkräkning 1955 – men begränsad, mot kvalitativa avgöranden i efterhand för utfående av produktionsstöd för svensk film, för viss reklam när dubbelprogram i radio införs, mot de stora anslagen för statlig propaganda inför folkomröstningen om högertrafik, mot tillfällig korttidsutbildning av präster, mot statens inlösen av aktier i LKAB, mot anslag till posten och SJ för inköp av enskilda billinjer, för anslag till fortbildningskurser för läkare vid barnavårdscentralerna.

År 1955 skulle motboken också försvinna och ”spritens släppas fri”.

För att motverka befarade skador föreslogs stora summor till reklam för alkoholfria drycker och som stöd till alkoholfria restauranger. Högern ville däremot satsa på folkrörelserna för en kontinuerlig och sund upplysningskampanj.

I kammaren sade sig Ebon ”personligen inte tro på de här speciella moralkampanjerna vare sig det gäller deklaramoral, nykterhet eller något annat. Vi måste i stället inrikta oss på en sådan livsstil att man varken slarvar med spriten eller något annat. Gärna för mig får man annonsera fruktider i det oändliga, bara staten slipper betala.” När det gällde lån till alkoholfria restauranger reagerade hon mot kategoriklyvningen:

”Det är bättre om nykterister och icke-nykterister besöker samma restauranger, så att icke-nykteristerna ser att det går att ha trevligt utan att bruka sprit eller vin.”

Kvinnofrågor – finns de?

Vid Högerkvinnornas årsmöte i juni 1956 räknade kvinnoförbundet hela 57 691 medlemmar – en dryg fjärdedel av partiets. De kvinnliga politiska kurserna hade alla samlat fullt antal deltagare. Tidskriften *Kvinnorna och framtiden* hade blivit mycket populär; upplagan låg nu på hela 53 000 ex. Diskussionen ”Kvinnofrågor – finns de?” inleddes med en genomgång av kvinnorepresentationen. Ebon visade att kvinnorna var väl representerade inom partiets ledande organ, i motsats till vad (s)-kvinnorna var i sin partiledning. Sex av partistyrelsens 19 ledamöter var kvinnor, mer än deras andel i partiet. I den kommitté som skulle revidera 1919 års principprogram var två kvinnor ledamöter, i kommunalprogramskommittén en och i skolkommittén två. I riksdagen var 11 procent av högerledamöterna kvinnor.

Vidare var drygt var femte av högerns ledamöter i stadsfullmäktige kvinnor. I kommunala styrelser och nämnder på landet var 15 procent av partiets ledamöter kvinnor, i staden 15–20 procent. I skolstyrelserna utgjorde de 10 procent, i byggnadsnämnderna bara 1 procent: ”Inte att undra på att hemmen ser ut som de gör!”

Ebon fortsatte:

Vi kan inte fortsätta så här, med att först lägga en stor del av ansvaret på männen och sedan klaga över de misstag man anser att de begår utan att själva

ställa oss till förfogande i politiskt arbete. Det är kompetens och självförtroende vi måste sträva efter, för vi skall väl inte som dr Andrea Andreen [Svenska kvinnors vänsterförbunds ordf.] kräva att varannan ledamot i riksdagen skall vara kvinna.

Sju ledamöter, sex män samt Ebon Andersson, tillkallades hösten 1956 av civilministern för att göra en översyn av de statliga avlöningsförfattningarna. Kunde då detta ses som en utsträckt hand mot Ebon i likalönsfrågan? Nja, syftet var nog främst att åstadkomma en förenkling av författningarna.

Folkkär!

Det är ingen tvekan om att Ebon var både respekterad och populär också bland sina motståndare. Redan 1954 skrev den gamle rabulisten Ture Nerman i sina memoarer *Trots allt* om kollegerna på första kammarens Stockholmsbänk:

– Och så har högern

Ebon Andersson, bibliotekarie, arbetarflicka som har kämpat sej fram till fil. lic., en amason livligt och stridbart i farten i lönefrågor och mycket annat, flärdfri och gedigen, manligt karg i sitt yttre men full av humor och satir. Det var en gång i ett sällskap tal om en mycket feminin man. ”Ack”, sa Ebon, ”om jag hade hälften av hans kvinnliga charm, så skulle jag vara oemotståndlig!”

Norrtälje Tidning skrev 15/10 1956:

Ebon Andersson är en stridbar kvinna. Kämpaglatt ger hon sig i kast med allehanda riksdagsproblem. Löne- och anslagsfrågor uppträder hon helst i. Då hon deltar i en debatt, och det gör hon ofta, kan hon – trots sin humor och sitt oftast glättiga och fryntliga sätt – vara både sturig och ettrig. Det är då hon påminner om de gamla engelska suffragetterna. Dessa använde förstås ibland handgripligheter, det gör nu inte Ebon Andersson. Hon nöjer sig med andens vapen och söker hålla dessa så vassa och farliga som möjligt.

Medborgaren glädde på Luciadagen sina läsare med en skämtteckning av Ebon som Lucia: Medborgarens Lussa Ebon Andersson korad. ”Då vi meddelade Ebon det glada budskapet utbrast hon: Oh, vilken överraskning! Jag hade ingen aning om att jag deltog i Luciatävlingen. Det var moster som skickade in mitt porträtt!”

I DN 5/2 1957 skildrar Bang, Barbro Alving, en stor skattedebatt anordnad av Yrkeskvinnors klubb och Fredrika-Bremer-förbundet i Stockholm.

”De fyra stora”, som Bang kallade debattörerna, var Ingrid Gärde Widemar (fp), Inga Thorsson (s), Eva Ernest (bf) samt Ebon Andersson (h) ”som är en härlig blandning av skattetabeller och gossen Ruda i sådana här debatter”.

Full och kompakt enighet rådde på den centrala punkten, när fyra förtroendekvinnor diskuterade sambeskattningen inför en stor publik: det skall inte vara nöjesskatt på äktenskapet. Eller straffskatt, kärvare uttryckt.

Av det gamla bitska skallet ”bort med sambeskattningen” finns inte ens ekot kvar. Den bör vara kvar – men ordnad på ett vettigare och rättvisare sätt.

Ebon Anderssons ”puckel” dök upp då och då, den blev alla till sist riktigt fästa vid. Man har ordnat skatteskalorna så att det icke förty blir straffskatt på äktenskapet. Det beror på en skattepuckel bara för de gifta. Puckeln, det är att äkta makar med en beskattningsbar inkomst på förslagsvis 8 000 kr betalar 11 kr i skatt på en ny 100-lapp medan man redan vid 12 000 kr inkomst är uppe i 27 kr. [Detta avsåg den statliga skatten. Till det kom kommunalskatten.]

Inga Thorsson kunde på det hela taget inte se denna puckel, Ingrid Gärde Widemar såg för sin del i så fall hellre en tröskel. – Om den inte fanns, sa Ebon Andersson med svavelsyrad bonhomie, hur kan det då komma sig att borttagandet av denna obefintliga puckel kan kosta 500 miljoner? Ändå skall den bort, dess existens innebär att äktenskapen får en halv miljard större skatt än de skall ha. Punkt och Slut. Stor applåd!

Förutom puckeln stod förvärvsavdraget för hushåll med barn i centrum. – Enigheten var stor, noterar Bang. Inga Thorsson anslöt sig också till Ebons uppfattning att äkta makar borde ses som en enhet, hon ville också att förvärvsavdraget skulle graderas efter barnantal. Gärde Widemar menade att särbeskattning principiellt var bästa lösningen ”men kan vi inte komma därhän får vi se till att skatten inte blir högre efter äktenskap än före”.

Efter folkomröstningen i pensionsfrågan sprack regeringskoalitionen mellan (s) och bondeförbundet, som nu bytt namn till centerpartiet. Efter fåfänga försök att bilda en borgerlig regering vidtog en rent socialdemokratisk regering hösten 1957.

Ebon återkom ofta till att ”socialpolitik blir förmyndarpolitik om det

Kvinnobud om skatter. Debatten den 4/2 1957 tecknad av Sven Rydén.

blir generell utdelning av förmåner”. Samtidigt fick många inte den hjälp just de behövde. Den 9 november 1957 anordnade Högerns kvinnoförbund en stor debatt i riksdagen med många inkallade sakkunniga om socialpolitiken inför 1960-talet. Debatten refererades dagen därpå av *SvD*. Ebon Andersson inledde:

Vad menas med socialpolitik? Är det inte så att vi har för mycket av penningutdelning efter generella grunder och för litet att ge de verkligt hjälpbehövande att stödet till dem ofta blir otillräckligt? Vi behöver en inventering av hjälpbehoven med sikte på 60-talet, sade hon och pekade själv på flera eftersatta grupper: sinnessjuka, reumatiker [som hon själv engagerat sig för], sjuka åldringar, handikappade barn.

Vi behöver också en definition av ordet socialpolitik. Det får inte finnas risk för att ordet skall kunna utbytas mot förmyndarpolitik, som nu ibland sker.

I en tillspetsad mening sökte hon fånga nutidens socialpolitiska dilemma:

Samhället hjälper i onödan i sådan utsträckning att det inte får råd att hjälpa i nöden. De stora generella bostadssubventionerna är ett av många exempel.

Efter en lång dags debatt sammanfattade den sakkunnige Gunnar Heckscher:

Framtidens socialpolitik måste inriktas mindre på att tillgodose de stora gruppernas intressen och mera på att hjälpa eftersatta minoriteter som sinnessjuka, alkoholister, partiellt arbetsföra och ungdom på glid. En sådan socialpolitik riskerar att bli mindre populär, för den är mer inriktad på vård än på utdelning av pengar och ställer därför krav på mänsklig hänsyn och osjälviskhet.

[Dilemmat känns bara alltför aktuellt när detta skrivs år 2004!]

Rubriken i *Medborgaren* blev: 60-talets Socialsverige tror inte mer på jultomten.

Kvinnopräster och sorti ur kvinnoförbundet

Kvinnlig taktlöshet? I mars 1958 kommenterade *Finanstidningen* förhållandet staten och kommunerna: – I fjor beslöt riksdagen en höjning av de kommunala grundavdragen. För att kompensera kommunerna skulle statsbidrag utgå med fullt belopp i tre år och sedan successivt minska. Kostnaden beräknades till 500 miljoner per år. Men ett stort antal kommuner passade på att samtidigt höja sina utdebiteringar varför statsbidraget i år blir 55 miljoner större än beräknat. Från höger- och fp-håll hade man djärvts antyda att kommunerna slösade med pengar på statens bekostnad.

Sådant gör man inte ostraffat och fröken Ebon Andersson som i första kammaren med skärpa och talang förde sparsamhetens talan, fick också veta vem hon stungit hade av socialdemokraten och kommunmannen Thun.

Härtill genmälde högeramazonen med äkta kvinnlig taktlöshet att det väl ändå är litet märkvärdigt med dessa kombinerade riks- och kommunalpolitiker, som först sitter i kammaren och driver igenom den ena för kommunerna kostnadskrävande reformen efter den andra och sedan i egenskap av kommunalmän för ett väldigt oväsen om de ”bördor” som staten staplar på kommunerna. Hon tyckte med andra ord att kommunnal-gubbarna i riksdagen uppförde en ny version av de gamla spelet om Floridor och Celestin.

Naturligtvis segrade utskottets förslag så att ingenting blir åtgjort förrän skatteersättningarna till kommunerna hunnit stiga ännu ett stycke. Men stämningen i kamrarna verkade tryckt. Det finns heliga ting som man inte skall röra vid med profana fingrar, och till dem hör statsbidrag till kommunerna, slutade *Finanstidningen*.

Kvinnoförbundet var också remissinstans. Av biskopsmötet hade förbundet 1958 beretts tillfälle att yttra sig över kvinnas behörighet att inneha prästerlig tjänst inom svenska kyrkan. (I början av 50-talet, i samband med ett tidigare yttrande, hade förbundet varit långt ifrån enigt, inte minst hade protester kommit från västkusten.)

Ebon, som var varm anhängare av kvinnliga präster, skrev yttrandet. Här nedkortat:

Kvinnan har på alla områden fått nya uppgifter – skulle då icke bland dessa även prästens kunna inrymmas. Har kyrkan verkligen råd att avvara kvinnan? Det finns för kyrkans del behov av en förstärkt och annorlunda beskaffad arbetskraft. Kanske skulle kyrkan på detta sätt kunna nå grupper, som den annars har svårt att komma i kontakt med. Vi anser att det står i överensstämmelse med en evangelisk syn, att kvinnan, som redan anses kvalificerad såsom Ordets förkunnare, också betros förvaltandet av sakramenten.

Senare samma år antogs förslaget av ett extra kyrkomöte och en lag kunde utfärdas om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst. År 1960 fick vi de första kvinnliga prästerna.

En proposition om ATP lades fram, bifölls i första kammaren men föll i den andra. Besluten kunde inte sammanjämkas eller bli föremål för gemensam votering, varför andra kammaren upplöstes och extra val utlystes till den 1 juni 1958.

Dagen före extra valet intervjuades Ebon i *SvD*. Temat blev frihet eller tvång:

Medan hela vår värld domineras av spänningen mellan väst och öst, mellan demokrati och diktatur, utspelas i vårt svenska samhälle också en strid, striden mellan frihet och tvång. Ytterst är det detta som valet den 1 juni gäller.

Socialdemokraterna talar ofta och gärna om välfärds-Sverige. Men för dem innebär välfärdsstat ett samhälle, där staten skall dirigera allt och alla – ett socialiserat samhälle. Vi i högerpartiet kan icke acceptera det. För oss är det naturligt, att den utveckling som på grund av teknikens landvinningar äger rum, skall medföra ökat välstånd för alla. Men vi vill icke, att detta välstånd skall komma människorna till del i form av ökad statlig subventionspolitik.

I valet gick högern fram till 19,5 procent och blev kammarens största borgerliga parti. Även centerpartiet och (s) ökade. Folkpartiet och kommunisterna backade.

Vid Kvinnoförbundets årsmöte den 14 augusti 1958 avgick Ebon Andersson efter 20 års ordförandeskap. Till sin efterträdare, riksdagsman Karin Wetterström, kunde hon överlämna ett förbund med 65 000 medlemmar, mer än en fördubbling sedan hon tillträdde.

I sitt tack till Ebon sade Elsa Ewerlöf, hennes vice ordförande sedan 1942: "Ebon Andersson är värd ett stort tack för att hon aldrig tjuvhåller på sin humor." Hon tillade: "Jag har sett dig Ebon i sammanhang då jag tänkt att Kristina Gyllenstierna skulle vara lycklig över att ha haft dig till medhjälpare på Stockholms murar."

Under de 20 åren vid klubban hade Ebon haft flera sekreterare och medarbetare. Brita Jernberg hade tjänstgjort sedan 1951, Blenda Littmark (senare riksdagskvinna) och Barbro Norén arbetade både för partiet och kvinnoförbundet, bl.a. med *Kvinnorna och framtiden*. Några hade varit resesekreterare.

Medborgaren skildrar avskedet:

Det formade sig till en dagen E med tack, tal och gåvor. När tackrösterna började svaja lätt av rörelse, återgav hon dem snabbt styrsel genom en replik som: Det mina vänner säger nu bygger helt på missförstånd! eller genom att berätta en historia: Det var ett gammalt par. Hon var förtryckt, förstås, och han, som låg på sitt yttersta, kallade upp henne och sa motsträvigt: Du har i alla fall varit rätt bra å ha, mor! Gumman kilade åstad och kommenterade för en besökande i huset: Inte visste ja att ja var så populär, inte!

I sitt avskedstal varnade Ebon för alltför stor enighet i politiken: "Man måste alltid våga strida för sina värderingar." Och om nivelleringen sa hon att varför skulle Vår Herre ha gjort oss så olika, om han menat att vi sedan skulle använda hela livet till att bli likadana? Ett kinesiskt ordspråk, som talaren sätter högt, är detta: "Det är bättre att tända ett aldrig så litet ljus än att klaga över mörkret." Hon instämde också helt i de citerade orden: "Endast en genomtänkt ideologi kan skapa kraft i handlandet, som för till framgång och bestående resultat."

Vid högerstämman dagen därpå hyllades Ebon av Jarl Hjalmarson för två decenniers arbete – friskt, frejdigt, fränt. Hon mottog också en gåva: två veckors vistelse i Rom.

För att hylla Ebon anordnade kvinnoförbundet en insamling. Den 20

Ebon avtackas 1958 av Jarlen. T.v. om honom Gunnar Heckscher. Tecknare Sven Rydén.

april 1960 överlämnades resultatet, nära 16 000 kronor [i dag motsvarande 160 000 kr] till en Högers kvinnoförbunds stipendiefond. Att fonden skulle bära Ebon namn ville hon inte höra talas om, men i praktiken blev det Ebon Anderssons fond.

Stipendierna skulle täcka omkostnaderna för deltagande vid Högers kvinnliga medborgarskolas årliga veckokurs i Stockholm eller vid kvinnliga politiska kurser på Gimo.

Högerns åtta riksdagskvinnor i april 1959. Fr. v. Ulla Lidman-Frostenson Stockholms län, Eva Karlsson Fyrstads, Märta Boman Norrbotten, Karin Wetterström Östergötland och Ebon Andersson, den enda i FK. Stående Stina Wallerius-Gunne Göteborg, Birgitta Sjöqvist Värmland och Astrid Kristensson Stockholm. Foto Medborgaren.

Efter kvinnoförbundet

Vid riksstämman 1958 lämnade Ebon också partistyrelsen. Men hon blev kvar som ledamot av riksdagsgruppens förtroenderåd sin riksdagstid ut. Detta innebar bland mycket annat att ansvara för partiets viktigare motioner. Många av dem arbetades fram i kommittéer där Ebon var ledamot. Vilka parti- och kommittémotioner som var en följd av Ebons initiativ eller aktiva medverkan är svårt att veta, men säkert är att hon noga vakade över sina hjärtefrågor, lika lön för likvärdigt arbete, skatt efter bärkraft i stället för styrande bidrag och subventioner, sparsamhet med skattebetalarnas pengar.

När Ebon lämnat kvinnoförbundet blir tidningsklippen färre. Nu föll det på det nya presidiet att hålla möten och föredrag runt om i landet. De allt fler högerkvinnorna i riksdagen underlättade också bevakningen av de frågor som aktualiserades inom förbundet. Hon var också mycket mån om att inte lägga sig i kvinnoförbundets göranden.

År 1959 stod striden het om införande av en omsättningskatt – oms – på 4 procent. Som Ebon aldrig försummade att påpeka slog indirekta skatter särskilt hårt mot dem med låg skattekraft! – Antas omsen är den snart uppe i 10 procent, hävdade högern, något som bemöttes som illvilligt förtal från (s).

Högern ansträngde sig till det yttersta för att kunna lägga en budget utan oms, bl.a. genom borttagande av första barnbidraget men i gengäld barnavdrag och högre barnbidrag för följande barn. Men omsen infördes genom att kommunisterna lade ned sina röster. Hur det gick med nivån på omsen, i dag moms, vet vi alla.

Den 14 maj 1959 antog båda kamrarna regeringens ATP-proposition, andra kammaren genom att en fp-ledamot övergav partilinjen och lade ned sin röst.

Socialvetenskapliga biblioteket.

Från juli 1959 fick Ebon Andersson permanent vikarie vid biblioteket, vilket innebar en enorm lättnad: ”Jag hade ständigt dåligt samvete”, bekände hon. Samtidigt begärde och fick hon full tjänstledighet.

Alltsedan 1932 hade hon varit Institutets bibliotekarie och under åren dessförinnan hade hon varit med om att bygga upp biblioteket. Hon anhöll om avsked från den 1 december 1961, då hon fyllt 65 år. Hon efterträddes av fil. lic. Anders Lindberger, som sedan 1959 var hennes vikarie och dessförinnan arbetat på riksdagsbiblioteket. År 1970 skrev han en ömsint och inkännande minnesruna över Ebon.

Men så sent som 1993 kom en rapport från Stockholms universitetsbibliotek. Där framhåller Tomas Lidman och Kajsa Tengnéér att Ebon

utarbetade en egen systematik för biblioteket anpassad efter institutets krav. Den praktiseras fortfarande och prisas av många bibliotekskunder. 1963 flyttades samlingarna till den nybyggda fastigheten Hagagatan 25. Samlingen bestod vid detta tillfälle av 1 200 hyllmeter eller dryga 60 000 volymer. Och så 1971 var det åter dags för flyttning. [Nu till Frescati, där Lindberger fortsatte som förvärvschef för det större bibliotek som socialvetenskapliga gick upp i.]

Hon i hörnet

I denna spalt på Manne Ståhls politiska sida i *IDUN* presenteras Ebon 1959 som den första kvinnliga statsrevisorn och den enda högerkvinnan i FK. Hon komplimenteras för bl.a. personlig profil, skinn på näsan och stridbarhet.

Men partislav är hon minst av allt. Andersson, Ebon, är damen som ofta gör vad som faller henne in. Därför är hon gillad högt och rent av karlar och kvinnor i alla läger. Till denna höga poäng kan noteras flera plus. Hon är kvick i repliken, som gärna blir både vass och rolig, hon älskar goda historier och hon kan konsten att umgås i vilket gäng som helst.

Under årens lopp har högern väl utnyttjat henne och hennes goda namn. Många år var hon ordförande i dess kvinnoförbund, och hur många politiska möten och diskussioner i detta land som hon talat vid lär knappast hon själv kunna räkna. Om hennes rekord i uthållighet över huvud kan slås, anses det vara av hennes egen marinblå ylleklänning, som tjänat så troget, att den påstås vara det slitstarkaste av allt hos högern. Varmed också är sagt, att koketteri och fåfänga knappast hör till Ebon Anderssons små svagheter.

I politiskt vardagslag ägnar hon sig åt löne- och pensionsfrågor på statsutskottets femte avdelning. Men för några år sedan väckte hon uppmärksamhet som skatteexpert, då hon föreslog att det besvärliga sambeskattningssystemet skulle lösas genom halvering av de båda makarnas sammanlagda inkomst. Systemet har prövats i Förenade staterna. Kanske var det något att tänka på även här? Både högsta sakkunskap och högsta makt sa den gången nej. Men sambeskattningen kändes inte lättare för det. Sedermera har en ny kommitté gnuggat geniknölarna dock utan att lyckas lösa denna gordiska knut. Ebon Andersson får samla Ingrid Gärde, Sigrid Ekendahl och andra riksdagskvinnor, som har sambeskattningen på nerverna, till ett nytt försök. Hon brukar inte vara den som ger sig.

Manne Ståhl var riksdagsman för folkpartiet och kollega till Ebon i statsutskottet. När det gällde familjebeskattningen hörde han till Ebons motståndare. På teckningen Jeanne d'Arc i riksdagen försöker han t.o.m. hejda Ebons stridshäst genom att dra den i svansen! I kåseriet förträngs också att första steget i Ebons tudelning förverkligades redan 1952. Åren 1961 och 1965 genomfördes tudelningen ännu högre upp i skatteskalen för gifta.

1960-talet

Av de motioner Ebon var med om att utarbeta år 1960 gällde flera alltför jämt bostadspolitiken (avreglering, åtgärder för ökat småhusbyggande, främjande av bostadssparande osv.), effektivare användning av statens medel genom olika budgetåtgärder – dessa motioner stred hon ofta själv för i kammaren – arbetsvärdering av statliga arbeten (för att underlätta lika lönen) och familjebeskattningen.

Hennes egna motioner gällde kristendomsundervisningen, utbildning av lärare på det husliga området där en proposition äntligen lagts fram och änkepensioneringen.

I pensionsmotionen vände sig Ebon, ensam i kammaren, mot förslaget att alla ”nya” änkor skulle få viss pension redan vid 36 års ålder och full pension vid 50, utan inkomstprövning. Änklingar fick inget motsvarande skydd, ens om de hade små barn, och invalidpensioneringen var ännu inte löst. Vårdplatserna för gamla uppgick till högst 11 000 mot ett behov av 75–80 000!

I debatten kämpade hon ganska ensam:

Vad jag i första hand vänder mig mot är det oriktiga i en pensionering – ett utdelande av pengar helt enkelt – som sker oberoende av om den pensionerade är arbetsför eller inte. Och så illa är det väl inte, att alla änkor över 36 år eller ens alla över 50 år är arbetsoförmögna.

Hon fortsatte:

Vi framhåller också – och det är jag angelägen att understryka – att det inte är säkert att man hjälper människorna bara genom att dela ut pengar. Bättre vore att de som behöver får hjälp till arbete.

Jag ställer detta yrkande fullt medveten om att jag inte får så många, kanske inte ens någon, med mig. Detta inverkar inte på vad jag anser vara rätt och riktigt.

Ebons yrkande om inkomstprövning fick 9 röster mot 121 för majoriteten. En likalydande motion hade också väckts av partikolleger i andra kammaren, och förlorat.

Likalönsfrågan fortsatte att engagera Ebon Andersson. Ett framsteg för kvinnorna var att LO och SAF år 1960 rekommenderade sina förbund att under de kommande åren ta bort de särskilda kvinnolönerna ur avtalen.

Frågan om ratificering av ILO-konventionen från 1951 om lika lön för likvärdigt arbete hade väckts genom motioner från folkpartiet och kommunisterna. Andra lagutskottet framhöll att det torde fordra samma bottenlönegrad för kvinnor som för män, vilket skulle innebära en betydande kostnadsökning för staten och än mer för landsting och kommuner. Vidare torde likalönsfrågorna för statliga tjänster vara förhandlingsfrågor. Yrkandet föll.

I högerns egna motioner hade man tagit ett mera praktiskt grepp

genom att åter föreslå en arbetsvärdering av statliga tjänster i låg- och mellanlönegraderna. Andra lagutskottet hade efter lottning tillstyrkt, medan (s) reserverat sig för avslag.

Ebon Andersson förde lottvinnarnas talan:

Jag har aldrig kunnat förstå rättvisan i att man tillämpar likalönsprincipen i de högre lönegraderna men inte i de lägre. I de affärsdrivande verken har man redan genomfört systematiska och objektiva arbetsvärderingar och därmed också nått en rättvisare lönesättning. Högerns förslag bygger på de erfarenheterna.

Axel Strand (s), LO:s f.d. ordförande, motsatte sig förslaget, som han såg som ett ingrepp i löntagarnas fria förhandlingsrätt. Ebon: ”Den systematiska värdering vi efterlyser är avsedd att vara till hjälp, inte ett intrång, i den fria förhandlingsrätten!”

Voteringen följde partilinjerna och arbetsvärderingen blev inte av.

År 1961 stod Ebon som första namn på en fyrpartimotion om åtgärder till hjälp åt de s.k. utvecklingsländerna. Bättre samordning av biståndsverksamheten efterlystes liksom förbättrad rekrytering och bättre möjlighet för svenska företag att etablera sig i dessa länder, underlättad import därifrån samt ett kreditinstitut för svenska företags exportfinansiering.

Detta år begärde Ebon också utredning om slopande av de 50 år gamla bestämmelser som förbjöd kvinnor att arbeta under jord eller begränsade deras möjlighet till hantverks- eller industriarbete nattetid.

”Man kan fråga sig”, sade hon i debatten, ”varför bara vissa kategorier skall, som det heter, skyddas. Lika ofta ’skyddas’ de bort. Man kan ta t.ex. sjukvården. Hur skulle det se ut om man där infört nattarbetsförbud?” Utskottet ställde sig ganska positivt och hänvisade till att vissa möjligheter till dispens fanns och att förhandlingar pågick.

Högern och folkpartiet hade flera gånger motionerat om försäljning av en del av statens aktier i LKAB med förtur för småsparare så att det blev en bred spridning. År 1961 ankom det åter på Ebon att – alltjämt förgäves – tala för den borgerliga reservationen. Herr Grym (s) invände att LKAB redan var hela svenska folkets egendom, t.o.m. raggarna var delägare. För övrigt hade Arvid Lindman sagt redan 1906 att det vore önskvärt om staten kunde förvärva dessa malmberg.

Ebon begärde replik:

Om jag är rätt upplyst intog Arvid Lindman den anförda ståndpunkten inför risken att utländska intressen skulle göra sig gällande. [...] Jag tycker vidare att det är ganska svagt att man i dag skall behöva citera uttalanden från 1906. Tillämpar herr Gryms eget parti metoden att svära på vad magistrern sade i början av 1900-talet? Vi gör det inte. Vi är ett parti i utveckling vad tänkandet beträffar.

I augusti 1961 avgick Jarl Hjalmarson och partisekreteraren Gunnar Svärd. De efterträddes av Gunnar Heckscher med Yngve Holmberg som partisekreterare. Slagorden från *Sydsvenska Dagbladet* i Malmö och dess skapelse Medborgerlig samling ledde till motsättningar inom högern med indelningar i s.k. ljusblå och mörkblå.

Detta år hade riksdagen också beslutat om en utsträckt tudelning. Ebon själv fortsatte att engagera sig för en rättvis beskattning också av barnfamiljerna. Eftersom barnbidragen inte täckte kostnaderna för barnen borde barnfamiljerna också få göra barnavdrag, för att få ”horisontell rättvisa”. Förvärvsavdraget för förvärvsarbete kvinnor med barn under 16 år såg Ebon också som en viktig rättvisefråga. Gunnar Sträng hade instämt i hennes uppfattning att detta var ett omkostnadsavdrag, ett avdrag för sådana ”barntillsynskostnader” som var nödvändiga för inkomstens intjänande. Avdraget var nu 20 procent av moderns lön, dock högst 2 000 kr.

Tillåt mig här göra en parentes. I en motion 1961 ville högern – liksom tidigare folkpartiet – höja avdraget till högst 3 000 kr, av arbetsmarknadsskäl (!) och som ett led i Heckschers ständiga strävan att närma sig mittenpartierna. De 3 000 kronorna [som skulle få dras av vid en inkomst på 13 500 kr] kan jämföras med sjukpengen för husmödrar på 3 kr om dagen eller 1 080 kr för helt år.

Högerförslaget innebar, i 2004 års penningvärde, ett schablonavdrag på hela 30 000 kr om modern tjänade 135 000 kr eller mer. Det skulle få dras av även om barnen var stora nog att klara sig själva. En kvinna som kanske förvärvsarbetade lika mycket men bara tjänade 85 000 kr skulle däremot bara få dra av 20 000 kr, även om familjen hade långt högre kostnader för omvårdnaden av flera små barn.

Detta föranledde senhösten 1961 min första artikel i *Medborgaren*: ”Förvärvsavdraget ett premieringsavdrag?” Avdraget borde avse nödvändiga omkostnader med hänsyn till barnens ålder och antal, inte vara ett schablonavdrag beroende på moderns lön.

När jag 43 år senare, år 2004, letar bland Ebons motioner finner jag

med både rörelse och glädje att hon tog fasta på artikeln. I en motion i januari 1962 förde hon fram nästan identiskt samma synpunkter:

– Förvärvsavdraget får varken vara för generöst eller för snålt tilltaget, dvs. varken gynna eller missgynna. Avdraget borde avse styrkta kostnader och avdragsrätten bero på barnens antal och ålder.

Eftersom jag inte kände till Ebons motion; jag tror inte att vi någon gång talades vid, motionerade jag till 1962 års partistämma som biföll min motion om avdrag för nödvändiga och styrkta barnomsorgskostnader. Med ett sådant avdrag skulle småbarnsföräldrar kunna betala betydligt bättre för barnens omvårdnad och kvaliteten på denna bli högre. Ännu i början av 2000-talet motionerade moderaterna om ett sådant avdrag.

Jag är övertygad om att ett så utformat förvärvsavdrag skulle ha möjliggjort en långt mer marknadsmässig betalning för barnens omvårdnad, vilket också inneburit högre kvalitet och större mångfald inom barnomsorgen. Detta torde också ha påverkat värderingen om någon förälder själv tog hand om barnen och därigenom bidragit till fler pappor hemma hos barnen. Jag vågar tro att det också skulle ha bidragit till högre kvinnliga löner inom barn- och äldreomsorgerna.

När år 1962 inleddes, var Ebon återvald för ännu en åttaårsperiod i första kammaren. Högern fick dessutom ännu en kvinna i senaten, läroverksadjunkten Blenda Ljungberg. Blenda hade 1959 som första kvinna valts till stadsfullmäktiges ordförande, i Uppsala.

Detta år fick Ebon Alva Myrdal (s) som ny kvinnlig kollega på Stockholmsbänken. Alva blev också suppleant i statsutskottet, där Ebon var ledamot. Medan Ebon såg skatterättvisa åt barnfamiljerna som en viktig social och frihetsskapande reform såg Alva detta som ett hinder för en statsstyrd jämlikhet. När jag granskar riksdagsdebatterna 1962 till 1966 finner jag ingen debatt där både Ebon och Alva deltog. Nog hade en sådan varit intressant att lyssna på!

Många uppdrag

År 1962 förordnades Ebon Andersson till ledamot i Nordiska Rådets svenska delegation – hon hade under ett tiotal år varit suppleant där. Hon var alltjämt kanslideputerad, från 1958 dess vice ordförande, ledamot av statsutskottet och av högerns förtroenderåd i riksdagen. Därtill var hon ännu ledamot av Djurgårdsnämnden och sakkunnig i Löneförfattningsberedningen.

Vid debatten i maj 1962 om statstjänstemännens löner var Ebon i stort sett nöjd med resultatet. Man hade använt sig av tjänsteförteckningar, vilket lyft statsanställda ekonomibiträden från 3:e till 5:e lönegraden. Vidare fick de som var placerade i 7:e lönegraden efter tre år automatiskt 8:e lönegraden. Samtidigt skulle tjänster i 8:an flyttas upp till 9:e lönegraden. Detta gällde främst kvinnor eftersom den manliga bottenlönegraden för statligt anställda låg högre, i 10:e lönegraden. Detta är ratificerade Sverige också ILO:s konvention om lika lön för likvärdigt arbete.

Ebons övriga debatter i kammaren gällde pensioner, frågor som hade med en effektivare statsbudget att göra, ungdomsverksamhet, civilförsvaret, för att nämna några. Men samma genomslag i media som tidigare gav de inte.

Redan 1963 hade Ebon Andersson interPELLERAT om Etnografiska museet, vars samlingar länge legat nedpackade, oåtkomliga för allmänhet och forskare. Efter ett undvikande svar interPELLERADE hon åter våren 1964: – I över 30 år har man påtalat de brister som förelegat när det gäller förvaltningen av våra etnografiska skatter.

Detta år, 1964, fick hon ett positivt svar av ecklesiastikministern Edenman. Etnografiska fick nu möjlighet att öka sin personal och medel för att öka takten i arbetet med inventering av det äldre föremålsbeståndet. En utställning planerades under hösten, med hjälp av lotterimedel. Detta blev Ebons allra sista interPELLATIONSDEBATT:

Jag tror att det är ganska sällan en interPELLANT kan glädja sig åt ett så positivt svar. Jag tackar helhjärtat för svaret och inte minst för dess innehåll.

Arbetskamrater lämnar

Med 1964 års utgång avgick Märta Boman efter 20 år i andra kammaren och Stina Wallerius-Gunne, tidigare under många år Ebons resesekreterare i kvinnoförbundet. Elsa Ewerlöf hade slutat redan vid junivalet 1958. Trots nya högerkvinnor upplevde nog Ebon att det glesnade bland de gamla arbetskamraterna.

Sedan något år låg goda vännen Märta André på Stockholms sjukhem där Ebon besökte henne i stort sett varje dag. Kanske var det anledningen till att Ebon lämnade Djurgårdsnämnden efter 17 år.

Vidgad tudelning

1965 beslöt riksdagen att skatteskalan för gifta skulle följa Ebons tudelningsprincip upp till ännu högre inkomster. De runt 3 procent som ännu kunde förlora på sambeskattningen fick rätt till frivillig särbeskattnings.

Detta år gjorde (s) också en bostadspolitisk offensiv, det s.k. miljonprogrammet. Varje år skulle 100 000 lägenheter byggas och hyresregleringen successivt avvecklas.

Gunnar Heckscher efterträddes som partiledare av Yngve Holmberg.

Ålderspresident

Den 10 januari 1966 inledde Ebon sitt allra sista riksdagsår, det trettionde. I tidningarna återgavs åter hennes namn och bild. Anledningen var att Ebon som den första kvinnan någonsin blivit ålderspresident i riksdagen, den som hade bevistat flest riksdagar och därmed skulle öppna årets riksdag och förrätta talmansvalen.

Aftonbladet: För första gången i historien: EN KVINNA ÖPPNAR RIKSDAGENS SESSION. *Expressen*: Tjuvstart i riksdagen! ... för första kvinnopresidenten och ett foto av Ebon i talmansstolen med klubban i högsta hugg. *SvD*: Kvinnovalde i riksdagen och ett stort foto där Ebon tar emot röstsedlarna i talmansvalet.

I *Medborgaren* skrev Nils Carlshamre om "En värdig president i första kammaren".

Mycket av Göteborg finns kvar hos Ebon Andersson. Satsmelodin från Majorna ljuder ännu i hennes tal, bara lätt utjämnad av de många åren i huvudstaden. Slagfärdigheten har hon också och förmågan att dra en historia med poängen på rätt ställe. Takten har hon, den finkänslighet som brukar dölja sig även under skrovliga ytor hos det äkta folket från Majorna och Masthugget.

Därmed inte sagt att Ebon är skrovlig ens på ytan. Hon är en utomordentlig konversator, och skulle en s.k. ängel råka gå genom rummet, så kan ingen avföra den ovälkomne gästen mer bestämt men också taktfullt än Ebon Andersson. Lägg till allt detta att hon vet och kan och har erfarenheter av mer än de flesta av svenska folkets valda ombud och att hon har pondus, en sorts kärv pompa som gjort att ingen någonsin försökt knäppa nötter med Ebon och första kammaren har fått en värdig ålderspresident.

Ebon var ännu vice ordförande i kanslideputerade, ledamot av statsutskottet och av högerns förtroenderåd. Nordiska rådet hade hon lämnat och Löneförfattningsberedningen hade lagts ned. Detta år hade hon inga ”egna” motioner. I kammaren debatterade hon bl.a. statsbudgeten, ungdomsledareutbildning och statlig lönegruppering. Den 19 november 1966 fyllde hon 70. Trots att tre år återstod av mandatperioden hade hon bestämt sig för att lämna första kammaren och riksdagen.

Av Ebons allra sista debatter i kammaren gällde den ena dyrortsgrupperingen, som införts redan 1919. Storleken på de skattefria grundavdragen varierade länge efter fem dyrortsområden. Kvar fanns ännu tre dyrorter för de statliga lönerna och dessa ville de borgerliga avskaffa; indelningen stämde bl.a. inte med de prisundersökningar som gjorts. Ebon var först ut att tala för den borgerliga reservationen. Senare samma dag debatterade hon förläggningen av LKAB:s huvudkontor. Ebon betonade de många olika bud som haglade i debatten om var huvudkontoret skulle ligga och talade, inte minst av omtanke om de anställda, för borgarnas krav på skyndsamt utredning ”så att frågan kommer ur världen”. De borgerliga förlorade i båda frågorna.

Talmannens tack

Torsdagen den 15 december avslutade första kammaren höst-sessionens sista arbetsdag lagom till lunch. Innan talmannen Erik Boheman lät klubban falla tackade han de ledamöter som inte skulle återkomma till nästa riksdagssession:

Jag vänder mig i främsta rummet till kammarens ålderspresident, fröken Andersson, som under 32 riksdagar varit medlem av denna kammare och som genom sina kloka och på solida kunskaper baserade inlägg här i kammaren tillvunnit sig en allmän aktning och en stor personlig tillgivenhet.

Ebon Anderssons sista anförande från kammarens talarstol skedde i egenskapen av ålderspresident och innebar ett tack till talmannen för ”en utmärkt och väl genomförd planering av arbetet som gjort att det tidigare uppgjorda schemat kunnat hållas, trots allt”. Varpå talmannen förklarade 1966 års höstsession avslutad, ”såvida inte andra kammaren stannar i ett annat beslut än första kammaren som föranleder sammanjämkning eller gemensam votering”. Så följde ledamöternas traditionella förbimarsch på talmanspodiet med handskakningar med talmännen.

Ebon Andersson efterträddes av fil. mag. Ingrid Diesen, stadsfullmäktig i Stockholm.

Salut

Partibladet *Vi Stockholmare* saluterade Ebon i nr 1/1967:

Fil. lic., bibliotekarien och ledamoten av Nordstjärneorden fröken Ebon Andersson har efter 32 riksdagar avgått som ledamot av riksdagens första kammare. Motivering – hon fyllde sjuttio strax före jul – och eftersom hon själv ansåg att de rekommendationer om åldersgränser som hon själv framfört och varit med om att skriva in i olika partistatuter skall tillämpas – så gick hon. En personlighet har därmed lämnat riksdagsarbetet – en färgstark, kunskapsrik, humorfylld personlighet. Salut.

Knappt tre lediga år förunnades Ebon Andersson. Hon besökte dagligen vännen Märta André tills hon själv hastigt insjuknade. Ebon Andersson avled den 3 oktober 1969 av hjärtbesvär, ännu inte 73 år fyllda. Tio dagar senare jordfästes hon på Norra kyrkogården, efter sina egna anvisningar. Akten förrättades av gode vännen kyrkoherde Lage Tyreus:

En viss blyghet bakom en resolut och stundom kärv yta gjorde att hon hade få verkligt personliga vänner. Men den som fick hennes vänskap, fick den helhjärtat, inte med stora ord men i praktiskt handlande. Efterlämnade anteckningar vittnar om att hon sökte svaret på tillvarons mening i det schartauanska kristendomsärv som hon alltid burit med sig.

Några eftermälen

I juli 1969 hade Ivar Anderson, f.d. chefredaktör för *SvD* och fram till 1955 riksdagsman för högern, avslutat sin bok *Från det nära förflutna. Människor och händelser 1940–1955*. Kanske hann Ebon läsa den. Om henne skriver Ivar Andersson: ”Ebon Andersson var under 20 år en av högerns bästa krafter.”

Gunnar Svärd, den en gång så bitske riksdagsmannen och partisekretären, liksom Ebon uppvuxen i Göteborg, var en av dem som skrev till Ebons minne:

Mer än en gång frågade jag mig vad det kunde vara som drev Ebon Andersson att forcera sitt livs alla uppförsbackar. Längtan efter karriär, personliga ambitioner är de vedertagna förklaringarna. Visst fanns det åtskilligt av detta i Ebon Andersson. Men ändå undrar jag om inte hennes djupaste – och mest omedvetna – motiv var en saklighetens fromhet, ett behov att göra väl ifrån sig, att fylla sin plikt som alla människor måste fylla den, plikten mot det ovan oss är. Ingenting kunde vara henne mera främmande än gudsnådeliga talesätt. Hennes språk var mer den indelte båtsmannens.

Ebon Andersson hade en frank charm, en uppkäftighetens förmåga att vinna respekt och tillgivenhet, hos likatänkande och olikatänkande. Detta gav henne en ställning i riksdagen. Vi visste att hon menade vad hon sade och att hon sade vad hon menade.

Under mer än 25 år samarbetade jag med Ebon Andersson, i stora frågor och i små. Vi kunde tala göteborgska med varandra, inte bara dialektmässigt utan också med den chosofria uppriktighet som vi båda ansåg vara göteborgsk. [...] Mycket arbete och många uppdrag föll på henne. Vad hon gjorde, gjorde hon väl, klokt och besinningsfullt.

Leif Cassels memoarer *Såvitt jag minns* kom ut 1973. Den ger både roande inblickar i livet i riksdagen och goda porträtt av de mer prominenta kollegerna i kamrarna:

Den enda kvinnan i första kammarens högergrupp var Ebon Andersson, ordförande i högerns kvinnoförbund. Hon var från början typograf, men hade sedermera studerat och blivit licentiat i nationalekonomi. Ebon var en kraftfull, nästan barsk men ytterst varmhjärtad person, som med synnerlig oräddhet gick upp i de hårdaste debatter.

Senhösten 2003 ringer jag upp Tage Magnusson i Borås. Han och Ebon var partikolleger i första kammaren 1952–56, innan han gick över till andra kammaren och sedan till enkammarriksdagen. Tages omdöme om Ebon kom snabbt och entydigt:

Ebon Andersson var enastående rejäl men också oerhört stark. Hon gav sig aldrig, stod stabil. Samtidigt var hon en mycket trevlig kamrat. Debatterna i kammaren där hon deltog kunde bli mycket livfulla.

Tuve Lundgren kom 1956 till högerns riksdagskansli, där Oscar Östman var kanslichef. Tuve efterträdde senare Östman som kanslichef. Också Tuve kontaktar jag per telefon:

Ebon Andersson var mycket målmedveten, den starkaste kvinnan i partiet. Hon åtnjöt stor respekt, man ”stod i givakt” inför henne.

Många av de idéer som Ebon Andersson förfäktade i sociala och ekonomiska frågor samt i fråga om skatterna är om möjligt ännu mer aktuella i dag. Hennes engagemang skulle väl behövas, för skatter som tas ut efter bärkraft och försörjningsbörda och för offentliga insatser främst riktade mot eftersatta behov.

Den omyndigförklaring av familjen, som Ebon ständigt varnade för, har steg för steg genomförts sedan 1970 då Alva Myrdals jämlikhetspolitik började slå igenom. Sedan dess har all hänsyn till försörjningsansvar försvunnit vid beskattningen, vilket hårdast gått ut över hushåll med lägre inkomster, ensamföräldrar och sammanboende småbarns- och flerbarnsfamiljer. Denna överbeskattning har omvandlat deras pengar till politisk makt över dem själva. I dag har över 80 procent av stödet till småbarnshushållen en starkt styrande utformning. [Se vidare efterskriften *Vad hände sedan?*]

Men bryr sig ens moderaterna? – Samhället hjälper i onödan i sådan utsträckning att det inte får råd att hjälpa i nöden, hävdade Ebon. Under solidaritetens täckmantel köper man allt mer de stora väljargruppenas röster genom att utlova ständigt nya förmåner medan resurserna för de verkligt behövande och andra eftersatta behov ständigt är otillräckliga.

I sin ständiga kamp för penningvärdets bevarande skulle Ebon nog ha sett sig mer bönhörd genom att detta blivit den självständiga riksbankens centrala uppgift.

Målet lika lön för likvärdigt arbete är långt ifrån nått. Traditionellt kvinnliga vård- och omsorgsarbeten är så lågt värderade att de kvinnor och män som kan, aktar sig för att söka sig dit. Samtidigt ökar efterfrågan på service och omsorger dag för dag. Att stora förmåner vid sidan om, som stora generella daghemssubventioner, kunde medföra en press nedåt på kvinnornas löner, insåg Ebon på ett tidigt stadium. Hon skulle säkert inte heller ha förlitat sig på allt mer sofistikerade jämställdhetsplaner utan inriktat sig på mer av marknadsmässighet och mångfald inom service och omsorger i vid bemärkelse.

Ebon påpekade ständigt att indirekta skatter slog särskilt hårt mot hushåll med lägre skatteförmåga. Så var det och så är det. Ändå firar sådana skatter ständigt nya triumfer i Sverige. De har också bidragit till att vi har världens högsta boendekostnader, vilket slår särskilt hårt mot

dem med låg betalningsförmåga och – genom bristen på marknadshyror – mot nytillkommande hushåll som saknar förbindelser.

Den tudelning, som Ebon Andersson så osjälviskt arbetade för, tillämpas i dag av många europeiska länder som Norge, Tyskland, Frankrike, Irland, Luxemburg, Portugal förutom i USA där Ebon en gång hämtade idén. I flera av dessa länder kan makar också välja frivillig särbeskattning. Grundavdragen är regelmässigt väsentligt högre än i Sverige. Många länder medger också olika former av barnavdrag. Skatteuttaget är också väsentligt lägre vilket lämnar mer utrymme över för egna val och egna prioriteringar, mindre för statlig styrning.

Bon mots

Låt mig avsluta med några bon mots från Ebon Andersson:

– Att vara individualist är nog bra – men att kunna bevara sin individualitet under samarbete är bättre. I radioanförande 1940 apropå kvinnors motvilja mot politiskt arbete.

– Att den som ständigt vill ha mer av samhället, vartefter mister något av sin självständighet är en lag, urgammal som Metusalem själv. Det borde alla, individer som grupper, vara fullt på det klara med. Den 26 maj 1949 vid Höyrekvinnenes landsmöte i Trondheim.

– Mottot för den socialdemokratiska politiken är regeringen i centrum, människan i väntrum. Valdebatt hösten 1954.

– Skall man konservera en orättvisa bara för att den visat sig vara särskilt stor? Vid riksdagsdebatter om lika lön.

– Samhället hjälper i onödan i sådan utsträckning att det inte får råd att hjälpa i nöden. Vid Kvinnoförbundets konferens 1957 om Socialpolitiken inför 1960-talet.

– Varför skulle Vår Herre ha gjort oss så olika, om han menat att vi sedan skulle använda hela livet till att bli likadana? I avskedstalet 1958 till kvinnoförbundet.

Ebon Andersson

Född 1896 i Göteborg

- 1911–20 typograf och sedan bokbinderiarbeterska
 1916–20 styrelseledamot i bokbinderifacket
 1917–20 ordförande för den kvinnliga sektionen
 1917 sommarkurs Hallands läns folkhögskola
 1920/21 sommar- och vinterkurs Sigtuna folkhögskola
 1922–23 genomgår Socialinstitutet i Stockholm
 1924 amanuens i nationalekonomi, dispens att studera vid
 Stockholms högskola
 1928 juni K. m:ts tillstånd få ut fil. kand. examen i
 nationalekonomi, historia, statskunskap. Tillstånd läsa
 vidare till fil.lic.
 1931 dec. filosofie licentiat i nationalekonomi
 1932 våren skolöverstyrelsens stora kurs för bibliotekarier
 1932–61 bibliotekarie vid Socialvetenskapliga biblioteket
 1935–38 stadsfullmäktige i Stockholm
 1937–45 riksdagsledamot andra kammaren
 1937–40 suppleant andra lagutskottet
 1938–58 ordförande högerkvinnorna
 1941–45 ledamot andra lagutskottet
 1945–66 ledamot Högerens förtroenderåd
 1945–50 ledamot Statens flyktingnämnd
 1946–66 riksdagsledamot första kammaren
 1946–49 första kvinna som suppleant i statsutskottet
 1948–64 ledamot Djurgårdsnämnden
 1948–50 första kvinna som statsrevisor i riksdagen. Suppleant 1947
 1950–66 första kvinna som ordinarie ledamot i statsutskottet
 1952 ledamot av Nordstjärneorden, första gången kvinnor utsågs.
 1952–61 suppleant Nordiska rådet
 1954–66 kanslideputerad i riksdagen, vice ordf. 1958–66
 1962–65 ledamot Nordiska rådet
 1966 ålderspresident i första kammaren, som första kvinna någonsin.
 1966 31 dec. lämnar riksdagen efter 30 år och 32 riksdagar,
 inkl. två urtima
 1969 3 okt. död i hjärtbesvär

Noter

1. *Göteborgs Morgonpost, GMP*, stor intervju med Ebon A. 1944 12/8 av Erik G. Ewerth.
2. Intervju i *SvD* sommaren 1949.
3. Intervju i *DN* 1942 med anledning av folkskolans 100-årsjubileum.
4. *GMP*-intervjun 1944.
5. Lindberger Anders, minnesruna över Ebon Andersson i *Nordisk tidskrift för bok-och biblioteksvärlden* 57/1970.
6. Ur *Kvinnoförbundet 50 år, 1970*.
7. Ur Ebon A:s artikel "Människan i socialpolitiken" i *Ur konservativ synvinkel*, 1939.
8. Högerkvinnomöte i Stockholm hösten 1937
9. Lindberger a.a.
10. Sammandrag av Ebon A:s nedstenograferade anförande inför Centrala kvinnorådet.

Litteratur

- Andersson, Ebon, *Äkta makars skattefråga*. Aktuellt nr 5/1949 från Riksdags-högerns kansli. 1949.
- Andreen, Per G., *Bagge, Wigforss och 40-talets frihetsdebatt*. Anförande hållet den 5/8 1985 vid Frescati sommarseminarium. Tryckt i *Framtidens idéer – sju studier om moderaternas historia*, utgiven 1990 av Moderaterna.
- Andreen, Per G., *Gösta Bagge som samhällsbyggare*. Stockholm 1999.
- Anderson, Ivar, *Från det nära förflutna. Människor och händelser 1940–1955*. Stockholm 1969.
- Cassel, Leif, *Såvitt jag minns*. 1973.
- Frihet och framsteg*, kommentar med Jarl Hjalmarson som huvudförfattare till 1946 års handlingsprogram.
- Granström, Staffan, *Tillkomsten av högerns efterkrigsprogram*. Stencil från Statsvetenskapliga Institutionen Uppsala, höstterminen 1967.
- Hadenius, Stig, *Svensk politik under 1900-talet*. 2000.
- Hadenius, Stig, *Riksdagen, En svensk historia*. Utgiven av riksdagen 1994.
- Högern vill ...* 1946 års handlingsprogram för högerpartiet. 1946.
- Julin, Gösta, *Herr greve och talman. Livet i tvåkammarriksdagen*. Stockholm 1991.
- Jämlikhet*. Första rapport från SAP-LO:s arbetsgrupp för jämlikhetsfrågor. 1969.
- Kvinnoförbundet 50 år*. Utgiven av Moderata Samlingspartiets Kvinnoförbund. Historik-kommitté: Irma Pettersson, Ninnan Loman och Britta Jernberg. Maj 1970.
- Lindberger, Anders, minnesruna över Ebon Andersson i *Nordisk tidskrift för bok-och biblioteksvärlden* 57/1970. [Efterträdde Ebon som bibliotekarie 1959.]
- Lindskog, Gösta, *Med Högern för Sveriges framtid*, till Högerns 50-årsjubileum 1954.
- Nerman, Ture, *Trots allt!* 1954.
- Stjernquist, Nils, *Tvåkamartiden*, Sveriges riksdag 1867–1970. 1996.

Stockholms universitetsbiblioteks Rapport 19. 1993: Lidman, Tomas och Tengné, Kajsa: *Ett universitetsbiblioteks födelse, Stockholms universitets boksamlingar under 100 år*.

Tvåkammarriksdagen 1867–1970. Band 1. På riksdagens uppdrag utarbetad av Anders Norberg, Andreas Tjerneld och Björn Asker. 1988.
Wistrand, Karl, *Hört och upplevat*. Stockholm 1962.

Riksdagsbiblioteket:

Ebon Anderssons motioner, reservationer och riksdagsdebatter samt offentliga utredningar, där Ebon Andersson var ledamot:

Lösdriverilagstiftningskommittén 1937–39: SOU 1939:25 *Betänkande med förslag till Lag om arbetsuppföstran m.m.*

Socialutbildnings-sakkunniga 1942–46: SOU 1944:29 *Utredning och förslag rörande den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen*. Del 1.

SOU 1946:30 *Utredning och förslag rörande statsvetenskapliga examina m.m.* Del II.

1944 års pensionsutredning 1944–50: SOU 1948:47 *Betänkande med förslag angående pensionering genom Statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare*.

Sambeskattningssakkunniga 1946–49. SOU 1949:47 *Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande beskattning av äkta makar*.

Likalönskommittén 1947–53. SOU 1953:18 *Lika lön för män och kvinnor i det statliga lönesystemet*.

Löneföfattningsberedningen 1956–65. Förklarades vilande hösten 1963 och upphörde 1965.

Ebon Anderssons efterlämnade handlingar med betyg, licentiatavhandling, utkast till anföranden och runt 500 klipp ur tidningar och tidskrifter från anföranden, debatter, intervjuer. Klippen ordnade årsvis men inte alltid daterade. Ej heller framgår alltid tidningens eller tidskriftens namn. Samlingen utlånad till författaren av Ebon Anderssons familj.

Några tidningar och tidskrifter:

A.V.F. för Stockholm medlemsblad 1935–1938

Stockholms-Högern(s medlemsblad) 1940, 1942

Vi Stockholmare 1952, 1967

Kvinnoröster, särskild avdelning i *Medborgaren* 1924–1946.

Kvinnorna och framtiden, Högerns kvinnoförbunds tidskrift 1950–1958. Ansvarig utgivare Ebon Andersson. Red. Barbro Norén och Blenda Littmarck.

Medborgaren, högerpartiets medlemstidning.

Göteborgs Morgonpost, GMP (h). Från 1/10 1949 Morgonposten, MP. Nedlagd 1950/51.

Morgon-Tidningen, MT (s) daglig tidning i Stockholm till 1944.

Nya Dagligt Allehanda, (h) upphörde 1944.

Aftontidningen, AT (s) 1942–1956.